

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІОТЕХНОЛОГІЙ ТА АКВАКУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ГЕНЕТИКИ РОЗВЕДЕННЯ ТА ГОДІВЛІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри

к. с.-г. н., доцент

_____ Ігор НІКОЛЕНКО

«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
освітньої програми «Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва»
за спеціальністю 204 Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва

**УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ГОДІВЛІ СОБАК ПОРОДИ
«ФРАНЦУЗЬКИЙ БУЛЬДОГ» ГОТОВИМИ КОРМАМИ
ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА**

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент кафедри
генетики розведення та годівлі
сільськогосподарських тварин
Ігор НІКОЛЕНКО _____

Рецензент:
завідувач кафедри технологій та селекції в
тваринництві, Державного біотехнологічного
університету, доцент, кандидат вет. Наук

Оксана ШЕВЧЕНКО _____

Виконав здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти денної форми навчання
освітньо-професійна програма «Технологія виробництва
і переробки продукції тваринництва»
спеціальність 204 Технологія виробництва і
переробки продукції тваринництва
Анастасія Бова

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання ідей і
текстів інших авторів має посилання на відповідне
джерело.*

_____ Анастасія БОВА

ОДЕСА – 2025

ЗМІСТ		
РЕФЕРАТ		3
ВСТУП		6
РОЗДІЛ 1. Огляд літератури		
1.1	Живлення собак	7
1.2	Походження французького бульдога	13
1.3	Загальні характеристики зовнішності бульдога	18
1.4	Ліпідне живлення собак	30
1.5	Білкове живлення собак	34
1.6	Мінеральне живлення собак	35
1.7	Вітамінне живлення собак	38
1.8	Раціональне живлення	40
РОЗДІЛ 2. Матеріал, умови і методика виконання роботи		
2.1	Місце та об'єкт дослідження	43
2.2	Мета, завдання, матеріал та методика виконання роботи	46
РОЗДІЛ 3. Розрахунково - технологічна частина		
3.1	Загальна та економічна характеристика сухих кормів	49
3.2	Опис досліджених кормів	56
3.3	Відповідність кормів щодо запропонованих стандартів	61
3.4	Аналіз використання готових кормів промислового виробництва (сухих) у кінологічному осередку (порівняно із зазначеними даними на упаковці)	63
3.5	Рекомендаційні висновки отриманих результатів використання досліджувальних кормів відносно породи французький бульдог.	67
3.6	Економічна оцінка результатів досліджень	68
ВИСНОВКИ		70
ПРОПОЗИЦІЇ		72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		73

РЕФЕРАТ

випускної роботи магістра спеціальності 204 - «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» навчально-наукового інституту біотехнологій та аквакультури Бови А. на тему «Удосконалення технології годівлі собак породи «французький бульдог» готовими кормами промислового виробництва»

Випускна робота складається з 77 сторінок друкованого тексту, містить в собі 9 таблиці та 9 рисунків; для її написання було вивчено та оброблено 30 літературних джерел.

У даній кваліфікаційній роботі проведено комплексне дослідження, спрямоване на аналіз готових кормів промислового виробництва та удосконалення та використання у кінологічному осередку, для годівлі собак породи французький бульдог. Метою роботи було наукове обґрунтування вибору оптимального раціону, що враховує видові, породні та індивідуальні особливості тварин, для підтримки їх здоров'я та профілактики характерних захворювань.

У теоретичній частині на основі систематизації сучасних літературних даних детально розкрито фізіологічні основи харчування собак. Окремі розділи присвячені ролі та нормуванню основних поживних речовин: білків, ліпідів, мінеральних елементів та вітамінів. Особливу увагу приділено анатомо-фізіологічним особливостям французьких бульдогів, які суттєво впливають на вимоги до раціону. Серед них: брахіцефальна будова (що обумовлює схильність до дихальних проблем та утруднене ковтання), порушення опорно-рухового апарату, схильність до алергічних реакцій, ожиріння та чутливість шкірних покривів. Проаналізовано класифікацію готових кормів за якістю (економ, преміум, супер-преміум, холістик), їх склад, переваги, недоліки та відповідність потребам конкретної породи.

У розрахунковій частині роботи проведено порівняльний лабораторний аналіз двох кормів преміум-класу, популярних серед власників французьких

бульдогів - Royal Canin та Josera. Дослідження проводилося в лабораторних умовах з визначенням ключових фізико-хімічних показників. Отримані результати свідчать про суттєві відмінності у складі: корм Royal Canin характеризується вищим вмістом сирого протеїну (33,53% проти 32,67% у Josera) та жиру (12,82% проти 10,79%), що робить його більш енергетичним і підходить для активних тварин або тварин у період росту. Водночас, корм Josera відрізняється значно нижчим вмістом золи (0,71% проти 5,03% у Royal Canin) та жиру, що може свідчити про використання більш очищених інгредієнтів і робить його кращим вибором для собак із чутливим травленням, схильністю до набору зайвої ваги або ниркових патологій. Співвідношення кальцію та фосфору в обох кормах знаходиться в межах рекомендованих норм, що підтверджує їх придатність для підтримки здоров'я кісток.

У процесі виконання дослідження було застосовано комплексний підхід, який поєднує аналіз теоретичних аспектів сучасної зоотехнічної науки з практичними результатами лабораторних експериментів. Це дало змогу не лише оцінити поживну цінність кормів, але й виявити взаємозв'язок між якісними характеристиками раціону та їх потенційним впливом на фізіологічний стан собак, зокрема на функціонування травної системи, стан шкіри та шерсті, а також ризик розвитку метаболічних розладів.

Отримані результати підтверджують доцільність застосування диференційованого підходу при виборі готових кормів, залежно від віку, рівня фізичної активності та індивідуальних особливостей собак породи французький бульдог. Обґрунтовано, що використання кормів з контрольованим вмістом жиру, оптимальним співвідношенням кальцію та фосфору, а також зниженою зольністю сприяє профілактиці ожиріння, порушень опорно-рухового апарату та захворювань шлунково-кишкового тракту, які є характерними для цієї породи.

Також в роботі особливу увагу приділено економічній оцінці використання готових сухих кормів промислового виробництва, що дало

змогу визначити доцільність їх застосування в умовах кінологічного осередку, враховуючи витрати на годівлю та ефективність використання поживних речовин. На основі проведених досліджень були сформульовані практичні рекомендації для вдосконалення технології годівлі собак породи французький бульдог, які можуть бути корисними для кінологічних осередків, племінних розплідників та приватних власників собак.

Вступ

Однією з найважливіших умов утримання собак породи французький бульдог є правильно організоване харчування, що враховує видові, породні та індивідуальні особливості тварини. Вибір оптимального типу годівлі та конкретного раціону безпосередньо впливає на фізичний стан, здоров'я, тривалість та якість життя вихованця.

Порода французький бульдог має низку унікальних анатомо-фізіологічних характеристик, які суттєво обумовлюють специфічні вимоги до їх харчування. Це, перш за все, брахіцефальна будова черепа, що обумовлює схильність до синдрому обструкції дихальних шляхів, особливості будови м'якого піднебіння та стравоходу, які можуть ускладнювати процес ковтання та травлення. Крім того, французькі бульдоги схильні до алергічних реакцій, порушень шкірного покриву, ожиріння та проблем з опорно-руховим апаратом, що також корелює з раціоном годівлі.

Сучасний ринок кормів для тварин пропонує широкий спектр сухих промислових раціонів, які поділяються за класами якості (економ, преміум, супер-преміум, холистик), цільовим призначенням (для певного віку, рівня активності, з урахуванням проблем зі здоров'ям) та іншими критеріями. Однак склад та реальна поживна цінність цих продуктів часто не повністю відповідають потребам саме французьких бульдогів, що зумовлює необхідність їх ретельного аналізу та порівняння.

Огляд літератури

1.1 Загальне живлення собак

Здоров'я собаки безпосередньо залежить від її раціону. Неправильне харчування може зробити тварину вразливою до різноманітних захворювань. Більшість неінфекційних хвороб у собак виникають саме через незбалансоване харчування. Особливе значення мають стан шлунково-кишкового тракту та здоров'я кишкової мікрофлори. Тому повноцінний і якісний раціон є запорукою міцного здоров'я вашого улюбленця та його доброго самопочуття [1].

Правильне харчування собаки включає не лише збалансований раціон, але й увагу до місця її прийому їжі. Собака повинна мати власну миску для корму та окрему ємність для води. Окрім цього, важливо регулярно змінювати воду - найкраще після кожного разу, як вихованець поп'є - і щодня ретельно мити миску. Давати собаці слід звичайну воду: фільтровану, відстояну або бутильовану. Уникати необхідно кип'яченої води, оскільки це може негативно вплинути на стан зубів тварини. Ємність для води завжди наповнена, адже собачий організм потребує значної кількості рідин [1].

Для деяких собак рекомендується придбати спеціальну підставку для мисок. Це не лише забезпечує комфорт тварини під час їжі, але й спрощує прибирання місця годування, запобігаючи потраплянню пилу та бруду з підлоги в миску. До того ж, зменшується ризик випадково зачепити ємність ногою, а також можливість того, що собака почне перекочувати миску по дому, намагаючись виллизати всю їжу до останнього [1,2].

Раціон. Собаку можна годувати як натуральною їжею, так і сухими кормами, кожен з цих варіантів має свої переваги. Проте, якщо ваш улюбленець вживає сухі корми, важливо не заощаджувати на їх якості. Рекомендується обирати продукцію відомих і перевірених виробників, які гарантовано дотримуються високих стандартів під час виготовлення своєї

продукції. Дешеві корми - це здебільшого суміші без додавання якісних інгредієнтів, тому рекомендовано купувати корми високої якості одним з показників яких слугує їх вартість. При використанні сухих кормів обов'язковою умовою залишається постійний доступ собаки до свіжої води [2].

Основні правила годування собак. Ось основні рекомендації, які допоможуть власникам забезпечити своїм улюбленцям здорове й збалансоване харчування.

Перше, що має знати кожен господар, це особливості раціону, властиві породі його собаки. Тварина повинна отримувати всі необхідні поживні речовини, тому дотримання норм і правил складання раціону є обов'язковим[2].

Завжди враховуйте поживну цінність і склад продуктів, які ви даєте своєму вихованцю. Наприклад, сир є чудовим джерелом білка, печінка багата на вітаміни, а манна крупа містить багато заліза. Не рекомендується постійно годувати собаку одним і тим самим продуктом, навіть якщо це м'ясо. Важливо формувати різноманітний раціон, де поєднання інгредієнтів сприятиме кращому засвоєнню корисних речовин. Якщо ви вперше пропонуєте улюбленцю новий вид їжі, сухий корм або консерви, вводьте їх поступово, щоб тварина звикла. Не перегодовуйте собаку, адже це може призвести до ожиріння, яке негативно впливає на серце, печінку, нирки та порушує обмін речовин. Крім того, зайва вага здатна стати причиною алергічних реакцій і навіть втрати породних особливостей екстер'єру у породистих собак[2,3].

Дослідження функціонування травної системи собаки та суворе дотримання правил приготування їжі для улюбленця - це запорука його здоров'я. З раннього віку слід привчати тварину до рідких страв, таких як каші та супи. У випадку, якщо ваш собака захворів і виникли проблеми зі шлунково-кишковим трактом, дієту, спрямовану на його одужання, необхідно застосовувати виключно після консультації з ветеринаром. Основними

ознаками здоров'я тварини є вологий і прохолодний ніс, блискуча м'яка шерсть без ознак лупи, ясні очі без сліз і виділень. Також важливе чисте дихання без сторонніх запахів, а нормальна температура тіла становить від 38,3 до 39,2 градусів [2].

Собачий корм за консистенцією поділяється на сухий і вологий. Готові раціони бувають трьох типів: повсякденні, спеціалізовані та лікувальні. Спеціалізовані корми розробляються відповідно до індивідуальних потреб, наприклад, для стерилізованих собак. Лікувальні дієти призначаються після обов'язкової консультації з ветеринаром для лікування певних захворювань[3].

За якістю корми класифікують як економ, преміум, супер-преміум і холістик. Холістичний клас часто або виділяють окремо, або вважають частиною супер-преміум сегмента. Чим вищий клас корму, тим менше в ньому компонентів сумнівного походження та більше якісного м'яса. Найкращий корм не обов'язково найдорожчий, однак варто пам'ятати, що економ-клас не підходить для щоденного раціону. Постійно використовувати можна лише корми преміум-класу чи вищого рівня. Для підтримання здоров'я та активності собаки необхідна збалансована кількість білків, жирів, вуглеводів, вітамінів і мінералів. У якісних кормах усі ці компоненти присутні, а склад повинен бути детально розписаним із зазначенням вмісту кожного інгредієнта у відсотках. Якщо така інформація відсутня, продукти у складі зазвичай перераховуються у порядку зменшення їх пропорції[1,3].

У раціоні помірного хижака, головним компонентом має бути м'ясо - чим більше, тим краще. Однак це не означає, що рослинні протеїни або вуглеводи повністю виключені. Рослинні білки часто необхідні для формування гранул сухого корму. Рослинні компоненти ж, які є частиною складу, сприяють кращому травленню. Проте не всі рослинні білки добре засвоюються улюбленцями. Наприклад, глютен із пшениці нерідко викликає складнощі у травленні. Також суперечливим компонентом вважають сою. Сам по собі соєвий білок не є шкідливим, оскільки містить корисні вітаміни і

мінерали. Усе залежить від кількості: якщо в кормі переважають соєві або інші рослинні білки над м'ясними, це робить раціон непридатним для собак, які у своїй основі є нащадками вовків. Для збалансованого харчування важливо, щоб навіть дієтичний корм містив жири. Водночас необхідно звертати увагу на конкретне джерело жирів, наприклад: курячий жир чи лляну олію [3].

Сухий корм неможливо виготовити без консервантів, які запобігають псуванню м'яса і жиру. Консерванти бувають природними й синтетичними. До природних належать вітамін Е (токоферол), вітамін С і екстракт розмарину. У високоякісному кормі присутність синтетичних консервантів неприпустима. Також у кормі будь-якої категорії не повинно бути барвників, оскільки вони не приносять користі організму й можуть спричинити алергічні реакції. Особливу увагу варто приділити аналітичному складу корму, де зазначено процентний вміст білків, жирів тощо. Аналізуючи ці дані, можна обрати раціон із вищим вмістом білка, що є важливим для здоров'я собаки. Варто враховувати, що будь-який компонент корму може стати причиною алергічної реакції у конкретного вихованця. Передбачити реакцію собаки на новий раціон неможливо, але є компоненти, на які частіше виникають небажані реакції. Основними алергенами для собак є яловичина, курятина, молочні продукти та пшеничний глютен. Гіпоалергенний корм зазвичай містить лише один вид білка, а алергенні протеїни виключаються. Однак до складу таких кормів можуть входити спеціально оброблені гідролізовані білки курки. Завдяки розщепленню молекули стають настільки малими, що організм не реагує на них як на алергени[2].

Преміум-корми для собак - це базовий рівень якості, з якого варто починати вибір раціону для вашого улюбленця. Хоча собаки інколи із задоволенням їдять корми економ-класу, це пояснюється додаванням ароматизаторів, які створюють ілюзію привабливості. Низька ціна на економ-варіанти часто здається привабливою, що може схилити власників до такого вибору. Проте варто враховувати, що собака змушена з'їдати більшу кількість

дешевого корму, щоб насититися, і такий раціон містить менше вітамінів та мінералів, які доведеться докуповувати окремо. Особливу увагу слід приділити довгостроковим наслідкам такого харчування [13].

У складі дешевих кормів зазвичай низький якісний та кількісний вміст білка, тоді як собаки є помірними хижаками й потребують тваринного білка для нормального функціонування організму. Особливо шкідливим є вибір корму економ-класу для цуценят. У період активного росту та розвитку, коли формуються кістки й суглоби, харчування має бути максимально якісним. Правильний раціон у дитинстві здатен убезпечити вашого вихованця від численних візитів до ветеринара в майбутньому. Корми преміум-класу мають значно більший вміст білка порівняно з бюджетними, причому основну частку становить білок тваринного походження, а не рослинний, що є ключовим для здоров'я собаки [12].

Щодо вибору між сухим і вологим кормами, варто зазначити деякі особливості. Вологий корм більш наближений до природного раціону тварини. У дикій природі псові не харчуються висушеною обробленою їжею, тому навіть найвибагливіші собаки нерідко охоче їдять консерви. Проте це не означає, що вологий корм за визначенням кращий за сухий. Усе залежить від його складу [11].

Переваги вологого корму:

- максимально наближений до природного раціону;
- забезпечує організм достатньою вологістю;
- легше перетравлюється без зайвого навантаження на шлунок (зменшує навантаження на органи травлення);
- швидкість перетравлення такого корму набагато вища.

Переваги сухого корму:

- зручність використання та зберігання;

- сприяє очищенню зубів від нальоту;
- сприяє кращій санітарії у процесі годування;
- пропонує широкий асортимент раціонів [14].

Однак є певні недоліки кожного виду. Вологий корм не можна довго зберігати у відкритій упаковці, і часто він не є повністю збалансованим, тому краще використовувати його як доповнення до основного раціону. Також годування виключно вологим кормом обійдеться дорожче, особливо для великих порід собак. Сухий корм, зі свого боку, потребує контролю за водним балансом у тварини - пес повинен пити достатню кількість води. Для цуценят або вибагливих тварин сухий корм можна розмочувати у невеликій кількості води [14].

Комбінація сухого та вологого кормів теж можлива - час від часу можна додавати консерви до раціону вихованця. Особливо це доречно для собак із поганим апетитом через хворобу або стрес. У таких випадках вологий корм може привернути більше уваги вихованця. Варто пам'ятати, що незбалансований раціон - наприклад, приготовлений «на око» у домашніх умовах чи складений із низькоякісних продуктів - може призвести до дефіциту поживних речовин у раціоні, що негативно впливатиме на загальний стан здоров'я тварини. Такий дефіцит неодмінно особливо позначиться на здоров'ї цуценят, вагітних або годуючих тварин [14].

Одна з крайнощів у догляді за собакою - годування її домашньою висококалорійною їжею, багатою на жири й вуглеводи. У такому випадку енергетичні потреби вихованця задовольняються швидко, тобто собака швидко насичується. Проте це часто супроводжується браком необхідних мінералів і вітамінів, що згодом призводить до серйозних проблем зі здоров'ям. Ще один ризик - використання для годування промислових кормів низької якості (економ-класу) або як сьогодні ще зазначають за терміном корми класу стандарт. Такі корми сприяють незбалансованому харчуванню,

яке з часом також викликає численні проблеми зі здоров'ям. Навіть якщо ваш улюбленець охоче їсть такі корми й виглядає здоровим, не варто обманюватися. Проблеми зі здоров'ям у тварин мають накопичувальний характер і можуть проявитися раптово. Якщо у собаки вже помітні будь-які клінічні ознаки захворювань, це свідчить про те, що її стан досить серйозний, і вам обов'язково знадобиться допомога ветеринара [3].

1.2 Походження фравцузького бульдога

Коли згадуєш про породу французького бульдогу, одразу уявляєш, що цей пес має французьке походження. Проте історія цієї породи починається в Англії XIX століття. Тоді бульдоги були зовсім іншими - великими, сильними і використовувались переважно для полювання та захисту. З розвитком міст з'явилася потреба в компактних компаньйонах, які могли б супроводжувати людину в повсякденному житті. Саме так британські заводчики, схрещуючи англійських бульдогів, мопсів і тер'єрів, створили маленьких бульдогів. Ці собаки стали не лише милими друзями, а й корисними для господарів, адже чудово справлялися з ловом гризунів, що було особливо важливим у будинках і майстернях. Коли ж в Англії почалися зміни у виробництві, чимало ремісників, зокрема мереживників, вирушили до Франції у пошуках нових можливостей. І звісно, вони взяли із собою своїх маленьких чотирилапих супутників. У Парижі мініатюрні бульдоги швидко здобули популярність. Спершу їх можна було зустріти у робітничих кварталах, але згодом ці собаки підкорили і богемне середовище: художників, куртизанок та навіть представників аристократії. Їхні виразні очі, характерні «вуха кажана» і доброзичливий характер стали справжнім об'єктом захоплення [4].

*«Той» або «французький» бульдог. Ілюстрація з книги «Modern Dogs»,
Rawdon B. Lee, 1899*

До кінця XIX століття порода була офіційно визнана у Франції і почала своє тріумфальне поширення по всьому світу. Вже на початку XX століття французькі бульдоги стали символом витонченого міського життя. Сьогодні вони залишаються однією з найпопулярніших порід, поєднуючи чарівність, відданість і невимовний шарм, який важко не помітити [5].

Розглядаючи історію французького бульдога, важливо звернути увагу на внесок трьох країн: Англії, Франції та Америки. Англія стала основою для створення сучасного французького бульдога, адже саме там виникла порода старого бульдога. У Франції заводчики вдосконалили цих собак, створивши особливий «французький» тип. Згодом американські заводчики закріпили стандарти породи, зокрема визначальні «кажаннячі вуха». Почати, однак, варто із бульдога в Англії - регіону, з якого походить багато порід, визнаних АКС. Його предком був не сучасний бульдог, а бульдог 150-200 років тому: сильний, атлетичний собака з високим зростом, який брав участь у жорстокій розвазі під назвою «приманка для биків» [4,6].

У цей період багато англійських заводчиків бульдогів почали змінювати породу, створюючи більших і масивніших собак із надмірно вираженими

рисами. Інші займалися схрещуванням бульдогів із тер'єрами, що призвело до появи бультер'єрів - собак, яких використовували для боїв, цькування щурів та інших розваг. Ще одна група заводчиків зайнялася виведенням менших, легших іграшкових бульдогів вагою близько 12-25 фунтів (5,4-11,34 кг). Ці собаки мали прямостоячі або стоячі вуха, округле чоло та коротку нижню щелепу, а також, можливо, успадкували деяку жвавистість від тер'єрів. Такі бульдоги були фаворитами робітників англійських промислових регіонів, особливо серед майстрів мереживної справи в околицях Ноттінгема [6].

З падінням багатьох дрібних ремісничих майстерень внаслідок індустріальної революції багато майстрів-мереживників емігрували на північ Франції, прихопивши із собою своїх маленьких улюбленців. Невдовзі популярність цих собак поширилася від Нормандії до Парижа. Англійські заводчики швидко підхопили попит і налагодили активну торгівлю, експортувавши маленьких бульдогів до Франції, де їх почали називати французькими бульдогами. Вони здобули любов звичайних парижан - м'ясників, власників кафе та дрібних торговців і стали постійними супутниками паризьких вуличних торговців. Відомий художник Тулуз-Лотрек навіть увічнив одного такого бульдога на ім'я Бубуль, що належав мадам Пальмір, господині улюбленого ресторану «La Souris» [5,6].

Світські люди звернули увагу на цих милих маленьких бульдогів, і невдовзі вони стали справжнім модним трендом. Більшість британців не виявляли особливого інтересу до французьких бульдогів, тому саме французи взяли на себе відповідальність за розвиток породи аж до кінця 19-го століття. У результаті селекції вони вивели собаку з компактною статурою, прямими ногами та відсутністю вираженої нижньої щелепи, яка була характерною для англійських бульдогів. Деякі з представників нової породи мали стоячі, ніби "кажаннячі" вуха, а інші - вуха у формі "трояндочки". Заможні американці, які під час подорожей навідалися до Франції, закохалися в цих чарівних песиків і почали привозити їх до США. В Америці собак із прямостоячими вухами

стали особливо цінувати. Це також було вигідно французьким заводчикам, адже вони, як і їхні британські колеги, надавали перевагу собакам із вухами у формі трояндочки [6].

Перший офіційний показ французьких бульдогів відбувся у 1896 році на виставці у Вестмінстері. Наступного ж року порода прикрасила обкладинку каталогу Вестмінстерського шоу. Однак тоді вона ще не була офіційно визнана Американським клубом собаківництва (АКС) [5].

На тій виставці були представлені як власники собак із кажанячими вухами, так і з рожевими, проте англійський суддя визнав лише рожеві вуха. Це неабияк обурило американських шанувальників породи. У відповідь вони вирішили створити Американський клуб французьких бульдогів і затвердили стандарт породи, який визнавав виключно кажанячі вуха. На Вестмінстерській виставці 1898 року американці були шоковані тим, що у змаганнях брали участь як собаки з кажанячими вухами, так і з рожевими, попри те, що новий стандарт передбачав виключно перший варіант. Розчаровані ситуацією, вони вивели своїх собак із виставки, а американський суддя відмовився брати у ній участь. Клуб організував окрему виставку, спеціально для собак із кажанячими вухами, яка відбулася у розкішному готелі Waldorf-Astoria [5.,6].

Ця подія стала першою спеціалізованою виставкою Клубу французьких бульдогів Америки, що, до речі, був першим у світі об'єднанням, присвяченим цій породі. Перемогу на тому дебютному заході здобув пес на ім'я Дімбола [5].

Популярність французьких бульдогів зросла стрімко, особливо серед членів Товариства Східного узбережжя. Однак після Першої світової війни настав період спаду, який тривав майже пів століття. Значною мірою це було пов'язано із шаленою популярністю іншої маленької брахіцефальної породи - бостонського тер'єра. До того ж, багато французьких бульдогів стикалися з труднощами природних пологів, а знадобилося ще чимало часу, доки ветеринарні кесареві розтини стали безпечною і стандартною практикою.

Спекотні літні місяці також були нелегкими для породи, адже на той час кондиціонери ще не стали звичайним явищем у житлових будинках. Загальний інтерес до породистих собак значно знизився під час Великої депресії 1930-х років. Поодинокі заводчики у США та Європі підтримували життя породи, але до 1940 року французькі бульдоги вважалися рідкістю: до Американського клубу кінологів (АКС) було зареєстровано лише близько 100 собак. Під час Другої світової війни собаководство опинилося у складному становищі, особливо в Європі, де багато прекрасних собак страждали від голоду або змушені були бути утилізовуваними через катастрофічний дефіцит їжі [4,7].

Раніше більшість французьких бульдогів мали чорно-підпале забарвлення, зокрема зустрічалися рябі та білі екземпляри. Кремове та палеве забарвлення було рідкістю і не мало особливої популярності аж до 1950-х років, коли заводчиця з Детройта Аманда Вест почала демонструвати кремових бульдогів із винятковим успіхом. Її собаки, переважно кремові, здобули понад 500 перемог у групах і 111 титулів «Best in Show», а також 21 послідовну перемогу у конкурсі Вестмінстер. З того часу кремові французькі бульдоги стали частіше з'являтися на виставках. Проте в 1960 році було зареєстровано всього 106 представників породи. У статті в АКС «Gazette» зазначалося: «Хоч володіння собакою цієї породи має багато переваг, їх дуже мало розводять і виставляють. Якщо ця тенденція продовжиться, порода може зникнути. А тому це сприяло виникненню ситуації при якій ніхто не хотів надмірної популяризації, але ця порода безумовно заслуговує на визнання та пошану». У 1980-х роках кількість реєстрацій французьких бульдогів стрімко зросла завдяки діяльності новоствореного Клубу французьких бульдогів Америки. Молоді заводчики, що долучилися до клубу, перетворили щорічні спеціалізовані виставки на масштабні події та започаткували журнал «The French Bullytin», присвячений цілковито цій породі [5].

У 1980 році було зареєстровано 170 французьких бульдогів, а до 1990 року ця цифра зросла до 632. Відтоді популярність цих невеликих собак

почала невпинно збільшуватись, і до 2006 року вже було зареєстровано понад 5500 представників породи. Популярність даної породи собак змінювалась упродовж її історії існування. Так на сьогодні французьких бульдогів нерідко можна побачити в рекламі, фільмах чи публікаціях про відомих людей. Проте їхня лавиноподібна популярність викликає тривогу серед шанувальників породи, які докладають значних зусиль для збереження стандартів типу та мінімізації характерних для них проблем зі здоров'ям. Проблему ускладнюють недобросовісні заводчики та імпортери. Хочеться вірити, що нинішній успіх цієї породи - не просто тимчасове явище, і в майбутньому багато власників отримуватимуть радість від усього, чим можуть порадувати ці неймовірні супутники [6,7].

1.3 Загальні характеристики зовнішності бульдога

Шерсть французького бульдога гладка, коротка й тонка. Хоча багато таких собак народжуються з чорною шерстю, яка може мати відмітини та бути без вуздечки, подібні варіації забарвлення не відповідають стандарту породи. Середньостатистичне цуценя має міцний кістяк і вирізняється допитливим, пильним виразом обличчя. Голова у бульдогів велика, квадратної форми, з темними круглими очима середнього розміру, які широко розставлені. У собак зі світлішим забарвленням шерсті очі іноді бувають світлішими. Особливістю породи є так звані «вуха кажана», які широко розташовані, довгі, із закругленими кінчиками. Вуха завжди стоять прямо й спрямовані вперед, а простір між ними має пласку форму черепа. Морда широка і злегка втиснута назад із чорним носом. Верхня губа потовщена й нависає з боків над нижньою щелепою. Нижня щелепа глибока, квадратної форми та занижена. Передні лапи бульдога короткі, м'язисті, широко розставлені, що забезпечує стійкість і силу. Лапи та пальці компактні і добре розділені. Задні кінцівки трохи довші за передні, сильні й міцні, крижі розташовані над плечима під ухилом донизу. Як і передні лапи, задні теж компактні з виразно розділеними пальцями. Хвіст

у цієї породи короткий, іноді злегка закручений, але ніколи не кучерявий. Він розташований низько й має товсту основу з тонким кінчиком [8].(скоротити в 2 рази і малюнок)

Шерсть цього компактного собаки потребує мінімального догляду, достатньо розчісувати її раз на тиждень, щоб підтримувати чистоту і доглянутий вигляд. Купання і використання шампунів варто проводити лише в разі крайньої потреби, оскільки ця порода схильна до дерматиту. Надмірне купання може позбавляти шкіру природних жирів, які важливі для її здоров'я. Шкіра французького бульдога часто має зморшки, особливо на морді, тому її необхідно регулярно перевіряти на наявність бруду або сміття, щоб уникнути інфекцій. Також варто звернути увагу на зуби та ротову порожнину, адже ця порода схильна до стоматологічних захворювань. Чистити зуби рекомендується щонайменше три рази на тиждень, а один раз на рік варто відвідувати ветеринара-стоматолога. Використовуйте лише схвалені засоби та інструменти для догляду за зубами, консультуючись зі спеціалістом щодо оптимальних методів догляду. Французький бульдог добре адаптується до життя у квартирі та міських умовах через його спокійну натуру і слабку активність. Він не переносить екстремальних температур, тому важливо забезпечити комфортний клімат у приміщенні. Також у цієї породи може виникати алергія, що робить утримування в приміщенні ще більш важливим. Раціон собаки залежить від її віку та метаболізму. Як правило, французькому бульдогу потрібно 1-1,5 чашки корму на день, розділених на два прийоми. Через невисоку активність і малий розмір собаки варто уважно стежити за кількістю їжі, щоб уникнути перегодовування [10].

Французькі бульдоги не потребують складного догляду і зазвичай добре почувуються в умовах невеликих квартир. Вони тихі та переважно дуже привітні до людей, хоча їхня здатність уживатися з іншими тваринами може відрізнятися залежно від конкретного характеру. Ці собаки не повинні гуляти без прив'язі - випускати їх слід лише у безпечному огороженому місці або на

повідку. Також важливо завжди стежити за ними біля води, адже через важкий передній корпус вони погано плавають і ризикують потонути. Французькі бульдоги комфортно почуваються за помірної температури, тому при сильній спеці чи холоді їм необхідний посилений догляд. Ознаками переохолодження чи перегріву можуть бути тремтіння або утруднене дихання. У спекотному та вологому кліматі (понад 21° C) обов'язково забезпечте кондиціонування повітря і вдома, і в автомобілі. Для ігор краще використовувати міцні іграшки, оскільки сильні щелепи цієї породи можуть легко пошкодити менш надійні речі. Не варто давати жувальні вироби з сирової шкіри, тому що вони можуть розм'якнутися та застрягти в горлі [9].

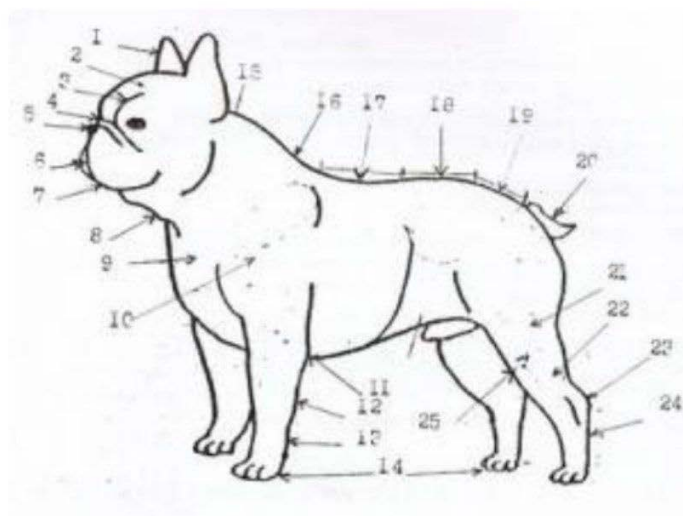
Французькі бульдоги належать до короткомордих (брахіцефальних) і карликових (хондродистрофічних) порід, через що вони можуть стикатися з певними проблемами зі здоров'ям. Через коротку морду їхній процес дихання менш ефективний порівняно з довгоносими породами, що робить їх більш чутливими до спеки, фізичних навантажень та стресу або інших випадках, які підвищують загальну потребу у отриманні кисню, що супроводжується інтенсивним диханням. У спекотну погоду варто забезпечувати їм прохолоду та мінімізувати важкі фізичні активності. Якщо ваша собака перегрівається, важко дихає, легко піддається стресу або виділяє пінисту слину, важливо звернутися до ветеринара для огляду дихальних шляхів на наявність проблем, як-от звуження ніздрів чи подовжене м'яке піднебіння. Також варто пам'ятати, що анестезія представляє більший ризик для таких собак [9].

Хребет потребує особливої уваги. У французьких бульдогів, як і в інших карликових порід, часто спостерігаються аномалії хребців або передчасна дегенерація міжхребцевих дисків. Попри те, що хребет зміцнений розвиненою мускулатурою, грижа дегенерованих дисків може стати причиною серйозних проблем. У більшості випадків симптоми, пов'язані зі станом спини, викликані саме порушення функціонування дисків, а не аномаліями хребців. Всім собакам слід проходити ретельну перевірку опорно-рухової системи у

ветеринара. Однак більшість французьких бульдогів здатні безпечно виконувати регулярні помірні фізичні навантаження, які необхідні для підтримки здорової ваги та загального тону [10].

Раціон. Харчування французького бульдога є одним із ключових факторів, що впливають на його здоров'я та активність. Важливо враховувати особливості раціону з перших днів, як тільки цуценя з'явиться у вашому домі. Оскільки французькі бульдоги схильні до набору зайвої ваги, їх харчування повинно бути грамотно збалансованим. Рекомендується обирати корми супер-преміум класу або вдаватися до натурального харчування, доповнюючи його необхідними вітамінами та іншими речовинами, які забезпечуються повноцінний раціон тварини. Цуценят відлучених від матері слід годувати 4-5 разів на день. Дорослим собакам достатньо двох прийомів їжі на добу. Основними продуктами мають бути: пісне м'ясо (індичка, курятина); овочі (кабачки, броколі); крупи (рис, гречана каша). Категорично не рекомендується давати жирну їжу, солодощі, копченості, бобові культури чи виноград, адже ці продукти можуть завдати шкоди здоров'ю вашого вихованця. Завжди важливо контролювати порції їжі, адже зайва вага може стати причиною серйозних проблем із суглобами та серцем [8].

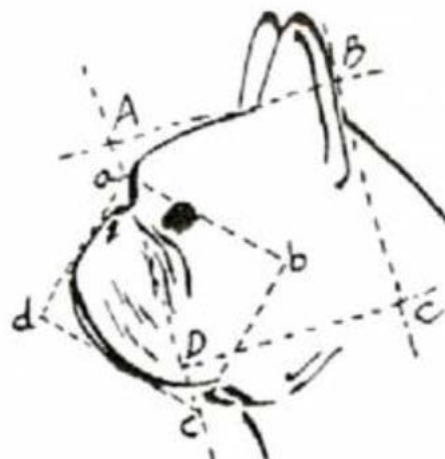
Рисинук № 2

1. Вуха; 2. Лоб; 3. Борозна між очима; 4. Стоп (перехід від чола до морди); 5. Ніс; 6. Підборіддя; 7. Верхня губа; 8. Шия; 9. Груди; 10. Плече; 11. Лікоть; 12. Передпліччя; 13. П'ясть; 14. Лапа; 15. Загрівок; 16. Холка; 17. Спина; 18. Поперек; 19. Круп; 20. Хвіст; 21. Стегно; 22. Гомілка; 23. Скакальний суглоб; 24. Плесно; 25. Коліно

Голова досить велика порівняно з тілом, масивна та широка. У французького бульдога її форма відповідає двом правильним квадратам. Череп в області між вухами має плоску поверхню, потиличний горб майже непомітний, а лоб виразно опуклий. Перехід від лоба до морди (стоп) виражений дуже чітко. Морда коротка, широка, глибока і добре піднята. Спинка носа надзвичайно коротка, її довжина не повинна перевищувати $\frac{1}{6}$ від довжини лоба. Ніс має обов'язково бути піднятим. На спинці носа розташовуються 1-2 глибокі шкірні складки [9].

Рисунок № 3

Стандарт форми голови французького бульдога.

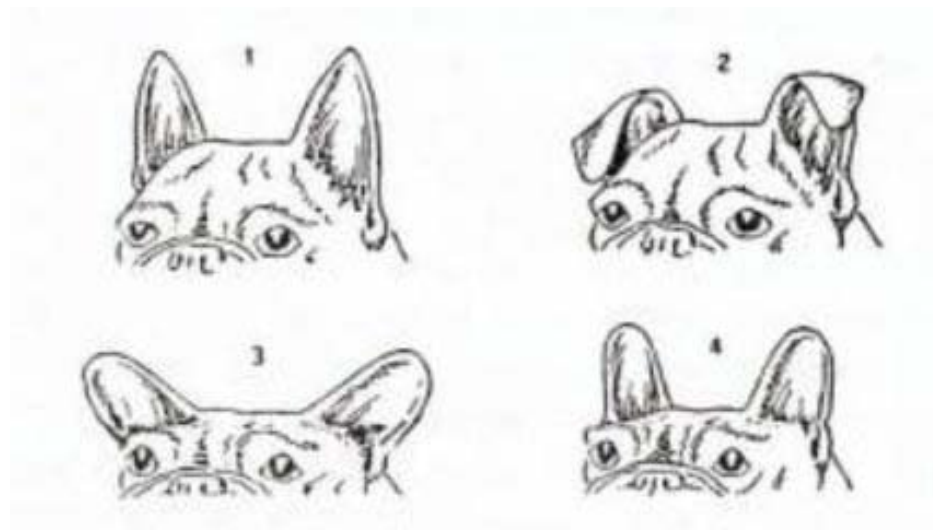
Рисунок № 4

Зморшки на голові не повинні підніматися вище рівня очей. Ніс повинен бути чорним, широким, з добре відкритими симетричними та злегка косими ніздрями. Лінія носо-губної складки має бути чітко вираженою. Ніс, який не має пігментації, рожевий чи коричневий, або має розділення на дві самостійні частки, вважається дискваліфікуючим на виставочних заходах. До недоліків належать вузькі ніздрі, що утруднюють дихання і призводять до хронічного хропіння у собаки [10].

У французьких бульдогів морда коротка і приплюснута, що є однією з характерних рис породи. Складки на ній присутні в значній кількості та вважаються нормальною особливістю. Потиличний горб майже непомітний, а стоп виражений чітко [10].

Вуха французького бульдога мають стоячу форму, великі розміри, вони широкі біля основи та поступово звужуються до вершини, яка заокруглена - така форма називається «вуха кажана». Їх розташування повинно бути абсолютно вертикальним щодо голови, високо на черепі і на достатній відстані одне від одного. Розглядаючи собаку спереду, обидві вушні раковини мають бути чітко видимі. Шкіра на вухах тонка та м'яка. На рисунку № 5 продемонстровані варіанти можливих недоліків у розташуванні вух [10].

1 - Добре поставлені, але занадто гострі вуха.

2 - Напівстоячі (праворуч) і висячі на хрящі (ліворуч) вуха.

3- Вуха, розташовані занадто далеко одне від одного.

4 - Правильні за формою і поставою вуха «кажан».

Верхня і нижня щелепи повинні бути широкими та злегка округленими. Нижня щелепа має бути загнута вгору і достатньої довжини, щоб нижні різці розташовувалися перед верхніми, формуючи перекус. Недостатня довжина нижньої щелепи спричиняє порушення прикусу: різці нижньої щелепи можуть знаходитися на одному рівні з верхніми (прямий прикус) або розташовуватися позаду них (ножиці чи недокус). У французького бульдога обов'язковим стандартом є перекус; всі інші варіанти прикусу призводять до дискваліфікації. Ознаками надмірної довжини нижньої щелепи або недостатнього вигину є видимі різці, а у випадку значного відхилення - навіть ікла [9].

Губи повинні бути товстими, змикаючись посередині, щоб повністю закривати зуби, які не мають бути видимими при закритій пащі. Язик також не повинен виглядати назовні. Верхні губи мають охоплювати нижні з боків і не

опускатися нижче рівня нижньої щелепи. Навіть один злегка видимий зуб або незамкнутість спереду вважаються недоліком. Надмірно вологі та звисаючі губи теж є небажаними. Колір губ повинен бути чорним для всіх типів забарвлення. У собак із плямистим забарвленням допускається часткова депігментація губ, за умови хорошого окантування очей і чорного носа. Білі плями на морді небажані для всіх забарвлень, окрім плямистого [8].

Очі великі, округлі та темні, з виразною живістю. Вони не надто глибоко посаджені, трохи опуклі, але без сильної випуклості, розташовані низько на голові - на рівні зі спинкою носа і досить широко один від одного. Білки очей при прямому погляді не повинні бути видимі. Відстань від основи вух до очей має бути максимально великою. Повіки і виї завжди чорні незалежно від забарвлення. Між видатними очними дугами простягається виразна борозна, яка не переходить на лоб. Світлий колір очей вважається недоліком, а різнокольорові очі є підставою для дискваліфікації [8].

Для французького бульдога правильний прикус передбачає перекус із невеликим зміщенням, за якого зуби не повинні бути видимі. Міцні щелепи, як верхня, так і нижня, у поєднанні з короткою та сильною шиєю, забезпечують цих собак надзвичайною силою хватки. Їх щелепи настільки потужні, що можуть залишатися зімкнутими протягом тривалого часу без команди, дозволяючи собаці утримуватися на «об'єкті». Проте занадто часте використання цієї здатності може завдати шкоди зубам і слід уникати подібних зловживань [10].

У французьких бульдогів у нормі 40 зубів, на відміну від собак з довгими мордами, у яких їх 42. На верхній та нижній щелепах розташовуються: 6 різців, 2 ікла, 8 премолярів та 4 моляри. У цуценят перші молочні зуби прорізаються приблизно на четвертому тижні життя. Нижня щелепа досягає необхідної довжини у віці шести-восьми тижнів, і тільки тоді формується правильний прикус. Для цуценя бульдога в чотири-шість тижнів недокус або прямий

прикус є нормальним явищем, але активувати цуценят дозволяється лише після встановлення правильного прикусу [10].

Загрівок французького бульдога має бути коротким, міцним та з легким вигином. Шия повинна бути сильною, короткою, розташованою під кутом 45° , з вільною шкірою, але без зайвого підвісу. Недоліком вважається надто коротка шия, коли голова виглядає ніби посадженою безпосередньо на тулуб, а також надто довга й тонка шия. Низьке розташування ший, коли загрівок фактично знаходиться на одному рівні зі спиною, теж є недоліком і вказує на надто круте плече. Водночас, занадто високо поставлена шия не є характерною рисою французького бульдога [10].

Тулуб має бути компактным, з добре округленими ребрами, широкими та глибокими грудьми, що спереду набувають бочкоподібної форми. Область живота біля стегон повинна бути помірно підтягнутою, але не настільки, як у хортів. Спина в плечах широка і поступово звужується в напрямку до стегон, створюючи при погляді зверху грушоподібний контур. Спереду груди разом із передніми кінцівками повинні формувати квадрат, розташований між внутрішніми боками лап та нижньою частиною грудей. Будь-яка трансформація цього квадрата у прямокутник, зокрема по висоті, свідчить про відхилення від стандартизованого типу і є характерною для собак з довгими ногами і вузькими грудьми. Розширений прямокутник у ширину частіше трапляється у собак із гарною об'ємною грудною кліткою, але при цьому з викривленими передпліччями. Іншим недоліком вважається плоска груди, коли нижня лінія грудей не округла, а має пряму форму [9,10].

Верхня лінія бере початок від невиразно розвиненої холки, м'яко опускається, після чого поступово піднімається до найвищої точки попереку і плавно спадає вниз до хвоста, формуючи похилий круп [8,10].

Круп має бути широким і похилим, оскільки його форма та нахил впливають на загальну лінію верху й кут постави задніх кінцівок. З боку

параметри крупа разом із задніми кінцівками до скакального суглоба повинні формувати гармонійну криву. Важливо також враховувати, що порушення рухів задніх кінцівок часто пов'язані з патологічними проблемами у будові таза. Наприклад, вертлюжна западина, яка забезпечує рухливість стегнової кістки, може бути недорозвиненою або зовсім позбавленою необхідного поглиблення. У таких випадках йдеться про серйозний дефект - дисплазію тазостегнового суглоба, через який собака стає непридатною для розведення. Точний діагноз дисплазії встановлюється за результатами рентгенологічного дослідження [8, 10].

Французькі бульдоги від природи мають короткі хвости, які можуть бути різної форми і з викривленнями: у вигляді вузла, штопора тощо. Деякі хвости бувають відносно довшими, прямими або з вигинами, але їх довжина не повинна перевищувати рівня скакального суглоба. Усі ці варіанти хвостів є допустимими за стандартом. Важливим критерієм є їх розташування - хвіст має бути посаджений низько. Якщо у стані збудження він підіймається вище лінії спини, це вважається значним недоліком. Також недоліком є надто короткий хвіст, що розташовується в заглибленні. Відсутність хвоста або його купірування не допустимі та являються приводом для дискваліфікації [9].

Передні кінцівки у собак короткі, прямі та паралельні, з потужною будовою, розташовані досить широко. Лікті щільно прилягають до тулуба. Передпліччя має бути коротким, міцним і прямим, а п'ясті - компактними та сильними. Лапи округлої форми, добре зведені, утворюючи грудку. Кігті короткі, міцні. У стійці лапи можуть бути трохи розгорнуті назовні. У тигрових собак кігті повинні бути чорними, у палевих і плямистих допускаються світлі відтінки. Якщо п'ясті слабкі, вони можуть розташовуватися під нахилом до землі, що робить лапи менш міцними і часто розслабленими. У таких собак спостерігається швидка втома під час ходьби, оскільки навантаження, яке нормальне для кісток, переноситься на м'язи і зв'язки. Нерідко зустрічається викривлення передпліччя, яке супроводжується

помітним розметом лап. До проблем також належать лікті, повернуті назовні; це може проявлятися у вигляді сильного розмету або клишоногості, коли лапи повернуті досередини [10].

Задні лапи міцні, м'язисті та дещо довші за передні, що додає невеликої високозадої форми. При огляді ззаду вони розташовані строго паралельно. Стегна добре розвинені, широкі та м'язисті. Скакальні суглоби міцної структури, розташовані низько. Лапи на задніх кінцівках мають менш округлу форму порівняно з передніми. Французький бульдог має народжуватися без зайвих пальців - їх наявність або сліди видалення вважаються дискваліфікаційними [10].

Одним із найбільш поширених недоліків задніх кінцівок є згладжений кут скакального суглобу. У таких випадках стегна і гомілки, як правило, короткі, а задні кінцівки розташовані близько до крупа замість того, щоб бути відставленими назад. Це призводить до скутості рухів. Не менш небажаним є зближений постав задніх кінцівок, що часто спостерігається при вузькому тазі. У такій ситуації скакальні суглоби практично стикаються між собою, а лапи розташовані назовні, при цьому плюсни стають похилими. Такий дефект має суттєве значення для оцінки. Інша крайність - бочкоподібний постав кінцівок, коли скакальні суглоби вивертаються назовні, а лапи дивляться всередину. Якщо стегна і гомілки надто довгі, то постав задніх кінцівок більше підходить для інших порід, ніж для французького бульдога. Це також є суттєвим недоліком, який варто враховувати під час оцінки стандартів породи [10].

Рухи повинні бути природними й легкими. Якісний рух в алюрі створює враження, ніби собака рухається без зайвих зусиль. Однак качання тіла в боковому напрямку є недоліком. Для підтримання балансу під час руху використовуються голова і шия спереду, а також крижова кістка ззаду. Центр ваги розташований у передній третині грудної клітки. Передні лапи виконують основну опорну функцію, на них припадає більша частина ваги із-за великої

маси із порівнянням тіла відносно до голови (близько двох третин). Вади руху включають сіючу ходу передніх лап, а також нестійку інохідну ходу [9].

Згідно з прийнятим стандартом породи, шерсть французьких бульдогів має бути короткою. На дотик вона повинна відчуватися гладкою, але трохи жорсткуватою. Волоски щільно прилягають до шкіри собаки, а підшерстя у цих тварин відсутнє. Тому в холодну пору року їм необхідно підбирати одяг для прогулянок. Шерсть представників цієї породи також може слугувати індикатором віку. У старших собак вона стає менш блискучою, а на морді нерідко з'являється сивина [10].

З 1995 року у французьких бульдогів офіційно визнано три варіанти забарвлення.

Тигрове (brindle) - це поєднання чорного та рудого (різних відтінків) волосся. Воно може варіюватися від майже повністю рудого з чорними смужками до майже повністю чорного із незначними вкрапленнями рудого. Характерною є тенденція, коли чорний колір поступово витісняє рудий [8].

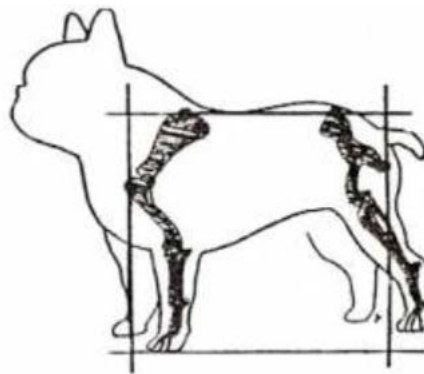
Палеве (fauve, fawn) включає всі відтінки від насиченого рудого до кольору кави з молоком. Найпривабливіше виглядають собаки з чорною маскою. У тигрових і палевих собак допускаються невеликі білі відмітини на грудях і голові, за умови, що їхній розмір не перевищує площу людської долоні. Якщо ж білі відмітини перевищують цю площу, таких собак відносять до категорії пегих. У псів із більш вираженою пегістю білий фон стає домінантним, і вони виглядають як білий собака з тигровими або палевими плямами. У таких випадках їх зазвичай називають плямистими (saille). Таким чином, межа між тигровими (палевими) та плямистими досить умовна й стає очевидною лише тоді, коли білий фон переважає [9].

Чисто білі собаки також прирівнюються до плямистих. Серед недоліків у забарвленні виділяють крапчастість у плямистих і білих собак, а також наявність білих плям на морді у тигрових і палевих особин. Дискваліфікації

підлягають всі інші забарвлення, окрім зазначених вище, зокрема чорно-підпалий, мишачо-сірий і коричневий [9].

Французький бульдог це собака майже квадратної форми. При огляді збоку його корпус має вписуватися в квадрат, який утворюється спереду плечовим суглобом, зверху вершинами лопаток і тазової кістки, а ззаду сідничним бугром. У певних випадках допускається легка розтягнутість у поєднанні з потужним кістяком і широкими грудьми [10].

Рисунок № 6.

Вага псів не повинна перевищувати 14 кг, а сук прилижно 13 кг. Мінімальна вага має становити 8 кг. Висота в холці має відповідати вазі, причому оптимальні показники висоти коливаються від 29 до 35 см. Для такого зросту зазвичай характерна вага в межах 10-13 кг. Статевий диморфізм виражений досить чітко: суки менші за псів, мають легшу будову і відносно пропорційнішу голову. Часто суки з легко розтягнутим корпусом легше переносять процес народження цуценят, тому така особливість може бути прийнятною за умови інших високих показників якості. Разом із тим, суки, які мають риси псового типу, і пси, схожі на сук, вважаються недоліком [9,10].

1.4 Ліпідне живлення

Ліпіди є незамінним компонентом раціону собак, який виконує низку критично важливих функцій: від забезпечення енергією до структурної основи

клітинних мембран та участі в синтезі гормонів. Розуміння фізіології засвоєння, метаболізму та ролі окремих жирних кислот є основою для формулювання збалансованих раціонів, спрямованих на підтримання здоров'я, репродукції та активності тварини [17].

Ліпіди в раціоні собак поділяються на дві основні групи:

Тригліцериди, що складаються з молекули гліцеролу (триатомного спирту) та трьох молекул жирних кислот (вищих карбонових кислот). Є основним джерелом енергії та найпоширенішою формою ліпідів у кормах [16].

Фосфоліпіди, стероли (холестерин) та інші ліпідні сполуки, які виконують переважно структурну та регуляторну функції [18].

За ступенем насиченості жирні кислоти класифікуються на такі як:

- насичені, вони не містять подвійних зв'язків (наприклад, пальмітинова, стеаринова). Виконують переважно енергетичну функцію.
- мононенасичені, що містять один подвійний зв'язок (наприклад, олеїнова кислота). Важливі для підтримки здоров'я шкіри та шерсті.
- поліненасичені, вони містять дві та більше подвійних зв'язків. Поділяються на сімейства за положенням першої подвійної зв'язку: Омега-6 (лінолева кислота, арахідонова кислота) та омега-3 (альфа-ліноленова кислота, ейкозапентаєнова кислота, докозагексаєнова кислота) [16].

Біологічні функції ліпідів. Енергетична, вона забезпечує більше енергії, ніж протеїни або вуглеводи. Є основним енергоресурсом за умов підвищених навантажень [17].

Структурна - фосфоліпіди та холестерин є обов'язковими компонентами клітинних мембран, забезпечуючи їхню текучість та проникність.

Метаболічна та регуляторна - жирні кислоти, зокрема поліненасичені, є попередниками ейкозаноїдів (простагландинів, тромбоксанів, лейкотрієнів) - біологічно активних сполук, що регулюють запалення, імунну відповідь, згортання крові. Холестерин - попередник статевих гормонів, кортикостероїдів, вітаміну D [17].

Транспортна - забезпечує абсорбцію та транспорт жиророзчинних вітамінів (A, D, E, K) [17].

Функція ізоляції та захисту - захищає органи від механічних ушкоджень, сприяють підтриманню температури тіла [17].

Собаки, на відміну від рослинної тварин, мають обмежену здатність до синтезу деяких жирних кислот через відсутність специфічних десатураз. Тому вони повинні отримувати їх з раціоном [17].

Есенційні жирні кислоти для собак. Лінолева кислота вона є абсолютно незамінною. Її дефіцит призводить до характерних клінічних ознак, а саме: лущення шкіри, тьмяної та сухої шерсті, випадіння волосся, порушень загоєння ран, підвищеної сприйнятливості до шкірних інфекцій. Ліноленова кислота є попередником арахідонової кислоти [16].

Альфа-ліноленова кислота вважається умовно-незамінною. Собаки можуть конвертувати альфа-ліноленову в ейкозапентаєнову та докозагексаєнову кислоти, але цей процес неефективний. Тому для оптимального здоров'я, особливо мозку, зору та протизапальної дії, рекомендовано вводити в раціон готові ейкозапентаєнову та докозагексаєнову кислоти (наприклад, з риб'ячим жиром) [16,18].

Арахідонова кислота є незамінною для собак вони здатні синтезувати її з ліноленової кислоти. Однак за наявності в раціоні вона забезпечує нормальні репродуктивні функції та імунну відповідь [18].

Баланс ліноленової та альфа-ліноленової жирних кислот має критичне значення. Обидва сімейства конкурують за одні й ті ж ферментні системи [18]. Високе їх співвідношення може сприяти прозапальному стану. Сучасні рекомендації вказують на оптимальне співвідношення в межах 5:1 - 10:1, а для певних патологічних станів (наприклад, атопічний дерматит, артрит) його можуть знижувати до 2:1 [17].

Процес засвоєння жирів у собак включає кілька етапів, а саме емульгування в шлунку - механічне перемішування сприяє утворенню дрібних крапель жиру. Ліполіз у дванадцятипалій кишці, під дією панкреатичної ліпази тригліцериди розщеплюються на моногліцериди та вільні жирні кислоти. Утворення міцел - жовчні кислоти, що виділяються печінкою, емульгують продукти ліполізу, утворюючи міцели, що забезпечують транспорт до ентероцитів. Абсорбція в ентероцитах у середині ентероцитів відбувається ресинтез тригліцеридів, які у комплексі з білками (апобілками) утворюють хіломікрони. Та транспорт до лімфи та крові - хіломікрони транспортуються лімфатичною системою, а потім потрапляють у системний кровообіг. Ефективність засвоєння жирів у собак дуже висока (понад 90% для рослинних та тваринних жирів) за умови здорової шлунково-кишкової системи [18].

Дефіцит есенційних жирних кислот розвивається при годуванні неякісними або несбалансованими раціонами, панкреатит через надмірно жирний раціон (особливо одноразове споживання великої кількості жиру) є потенційним фактором ризику його розвитку. Через надлишкове надходження енергії у вигляді жирів призводить до накопичення жирової тканини. Ліпідоз печінки може ж розвинутися на тлі голодування та різкого катаболізму жирів, але у собак зустрічається рідше, ніж у котів [17].

Ліпідне живлення є складовим елементом дієтології собак. Забезпечення раціону не лише достатньою кількістю жиру, але й якісним складом жирних кислот з правильним балансом є обов'язковою умовою для підтримання

здоров'я шкіри та шерсті, репродуктивної функції, імунного статусу та запобігання запальним процесам. Нормування ліпідів має бути суворо індивідуалізованим з урахуванням фізіологічного стану та рівня активності тварини [18].

1.5 Білкове живлення

Собака живе поруч з людиною вже близько 33 тисяч років. Однак за своєю природою вона залишається помірним хижаком, отже, і меню їй потрібно відповідне. Її найближчий генетичний родич вовк харчується переважно м'ясом і не менше половини калорій отримує з білка. Тому високобілкове харчування для собак - цілком природне і продиктоване особливостями їх організму. Ідеальним для них вважається раціон, який складається з джерел білка тваринного походження, з помірною кількістю жирів і мінімальним додаванням рослинних продуктів [20].

Собаки можуть споживати тільки певну кількість білка, який відразу перетравлюється і всмоктується, забезпечуючи відновлення і підтримку м'язів та інших тканин. Від будь-якого надлишку організм прагне позбутися, а це означає, що він розщеплюється і спалюється для отримання енергії або накопичується у вигляді жиру. У будь-якому випадку нирки видаляють побічні продукти розпаду білка, які виводяться з сечею. Якщо коли-небудь помічали жовті плями після того, як собака сходить в туалет, це цілком могло бути викликано надлишком білка. Крім того, якщо ваша собака набирає вагу, також слід перевірити кількість білка в її їжі [19].

Занадто мало білка в раціоні вашого цуценяти теж є проблемою. Білок потрібен собаці для вироблення енергії і нарощування м'язів, кісток і суглобів. В якості загальної рекомендації Американська асоціація працівників державних органів ветеринарно-санітарного контролю за якістю кормів пропонує включати в раціон дорослої собаки мінімум 18% сирого протеїну (білка) з розрахунку на вміст в сухій речовині (тобто кількість залишку, який

ми отримаємо, якщо виділимо з корму всю вологу). У раціон харчування зростаючих цуценят і годуючих матерів слід включати не менше 22,5% білка з розрахунку на вміст у сухій речовині. Знову ж таки слід запитати у ветеринарного лікаря, скільки білка рекомендується вашій собаці з урахуванням її віку та рівня активності. Пропозиція кормів для собак з високим вмістом білка зазвичай базується на сприйнятті собак як одомашнених вовків. Але собаки - не вовки. Вони здатні не тільки перетравлювати рослинну їжу, але й витягувати амінокислоти з рослинних білків за допомогою своєї травної системи. За даними ресурсу Petfood Industry, важлива не кількість білка в раціоні собаки, а засвоюваність і біодоступність амінокислот. Часто корми для собак з високим вмістом білка на основі м'яса містять джерела білка, які не є ні засвоюваними, ні біологічно доступними для вашої собаки. Невикористаний білок ферментується і потрапляє в калові маси, що робить запах твердих відходів вашої собаки більш різким [19,21].

Коли мова заходить про засвоюваність і біодоступність, слід розуміти, що необхідна суміш білків тваринного і рослинного походження, яка забезпечує максимальну кількість незамінних амінокислот. Яловичина, баранина і птиця самі по собі не забезпечують оптимального співвідношення біодоступних амінокислот. Ось чому високоякісні комерційні корми для собак зазвичай включають додаткові джерела білка, такі як риба і рибне борошно, яйця, субпродукти тваринного походження і рослинні білки, наприклад пшеничний або кукурудзяний глютен. Така різноманітність джерел білка гарантує, що організм собаки зможе використовувати незамінні амінокислоти і вона буде отримувати більш повноцінне харчування [20].

1.6 Мінеральне живлення

Мінеральне живлення є однією з ключових складових повноцінного раціону собак і визначає нормальний перебіг обмінних процесів, розвиток

організму та підтримання фізіологічних функцій на належному рівні. На відміну від енергетичних та білкових компонентів, мінерали не синтезуються в організмі тварини, тому мають надходити з кормами у точно збалансованих кількостях. Вони беруть участь у формуванні кісткової та м'язової тканини, роботі нервової та серцево-судинної систем, регуляції водно-сольового балансу, забезпеченні імунної відповіді та активації ферментативних реакцій [22].

Фізіологічна роль та нормування мінеральних елементів. Кальцій (Ca) та Фосфор (P) є ключові структурні елементи. Понад 99% кальцію та 85% фосфору організму містяться в кістковій тканині у вигляді гідроксиапатиту ($\text{Ca}_{10}(\text{PO}_4)_6(\text{OH})_2$). Кальцій також є кофактором системи згортання крові, медіатором скорочення м'язів та синаптичної передачі. Фосфор входить до складу АТФ, нуклеїнових кислот, фосфоліпідів клітинних мембран.

Критичним параметром є співвідношення Ca:P. Для дорослих собак рекомендоване співвідношення становить 1.2:1 - 1.4:1, для цуценят та молодих тварин, що ростуть - 1.5:1 - 2.0:1. Гіпофосфатемія призводить до поганого росту, остеомалачії, рахіту. Гіперфосфатемія (надлишок фосфору при дефіциті кальцію) стимулює секрецію паратгормону, що спричиняє резорбцію кісток для вивільнення кальцію в кров, ведучи до остеопорозу та патологічних переломів [24].

Калій (K), Натрій (Na), Хлор (Cl) ця група є основними електролітами, що підтримують осмотичний тиск, кислотно-лужну рівновагу (pH) та потенціал дії клітинних мембран. Натрій та хлор є основними іонами позаклітинної рідини, тоді як калій – внутрішньоклітинної [23].

Магній (Mg) близько 60% магнію міститься в кістках. Він є кофактором понад 300 ферментативних систем (наприклад, АТФ), бере участь у синтезі білків та нуклеїнових кислот, стабілізації нервової системи [23].

Мікроелементи: Залізо (Fe) входить до складу гемоглобіну та міоглобіну, забезпечуючи транспорт та депонування кисню. Дефіцит веде до залізодефіцитної анемії [22].

Цинк (Zn) є кофактором металоензимів, що беруть участь у синтезі білків, поділі клітин, функціонування імунної системи. Дефіцит проявляється паракератозом, дерматитами, алопецією [23].

Мідь (Cu) необхідна для синтезу колагену, утворення еритроцитів, функціонування антиоксидантної системи. Надлишок купруму кумулюється в печінці, викликаючи гепатопатії [22].

Селен (Se) як компонент глутатіонпероксидази, виконує ключову антиоксидантну функцію, захищаючи клітини від пероксидного окислення. Токсичний у високих дозах [23].

Йод (I) є складовою частиною гормонів щитоподібної залози - тироксину та трийодтироніну, які регулюють базальний метаболізм [24].

Важливо враховувати взаємодію елементів, а саме антагонізм - надлишок кальцію погіршує засвоєння цинку, заліза, мангану та магнію. Надлишок цинку блокує засвоєння міді. Синергізм - вітамін D покращує абсорбцію кальцію та фосфору в кишечнику [23].

Сучасні комерційні корми високої якості є повністю збалансованими за складом мінеральних речовин з урахуванням віку, розміру породи та фізіологічного стану тварини. Додаткове введення мінеральних добавок до таких раціонів не потрібне і може бути шкідливим. Натуральні раціони - тип годівлі схильний до серйозного дисбалансу мінералів. М'ясо - це основа натурального раціону, багате на фосфор, але містить мінімум кальцію. Це призводить до критичного порушення співвідношення Ca:P. Для корекції необхідне введення додаткових джерел кальцію, найчастіше - кісткового борошна, а також моноподібних мінеральних преміксів за призначенням

ветеринарного дієтолога. Розрахунок раціону вимагає ретельного аналізу та корекції [22].

1.7 Вітамінне живлення

Собакам, як і людям, потрібні вітаміни для правильної роботи організму. Наприклад, вітамін А допомагає підтримувати здоров'я шкіри, зору та імунної системи. Він міститься в печінці, яйцях і моркві. Вітаміни групи В відіграють важливу роль в обміні речовин і роботі нервової системи - вони допомагають підтримувати енергію, покращують апетит і стан шерсті. Особливо важливі тіамін, рибофлавін, піридоксин і кобаламін, які можна отримати з м'яса, субпродуктів і злаків [25].

Хоча собаки можуть синтезувати вітамін С самостійно, у разі стресу або хвороби його може не вистачати, він дуже важливий та корисний, тому що підтримує імунітет і бореться із запаленнями. Вітамін D регулює рівень кальцію і фосфору, він необхідний для здоров'я кісток, але його надлишок небезпечний, тому важливо дотримуватися балансу. Вітамін Е - потужний антиоксидант, захищає клітини від руйнування і корисний для серця та шкіри. А вітамін К відповідає за згортання крові, його нестача може призвести до кровотеч [26].

Крім того, такі речовини, як біотин і ніацин, важливі для здоров'я шерсті та шкіри, а холін допомагає печінці та мозку справлятися зі своєю роботою. Всі ці вітаміни повинні надходити в організм собаки з кормом або спеціальними добавками, особливо якщо він харчується домашньою їжею, а не готовими збалансованими кормами. Але головне - не перестаратися. Надлишок вітамінів, особливо жиророзчинних (А, D, Е і К), може бути шкідливим. Найкраще підбирати вітамінні добавки після консультації з ветеринаром, враховуючи вік, породу, активність і загальний стан тварини [25].

Вітамін А - це ключ до здорового зору, міцної шкіри та сильного імунітету у собак. Він бере участь у формуванні клітин шкіри та слизових оболонок, захищає очі та допомагає боротися з інфекціями. Нестача вітаміну А може спричинити лущення шкіри, тьмяність шерсті та навіть погіршення зору. Однак із цим вітаміном важливо дотримувати його норми в раціоні так як його надлишок може призвести до отруєння, особливо якщо часто давати печінку у великих кількостях [25,26].

Вітаміни групи В відіграють величезну роль в обміні речовин. Вони допомагають організму перетворювати їжу на енергію, покращують роботу нервової системи, впливають на настрій, апетит і навіть зовнішній вигляд шерсті. Наприклад, тіамін (В1) потрібен для роботи м'язів і нервів, рибофлавін (В2) підтримує здоров'я шкіри та очей, піридоксин (В6) необхідний для обміну білків, а кобаламін (В12) бере участь у кровотворенні. Нестача цих вітамінів проявляється в апатії, проблемах із травленням і погіршенні стану шерсті [26].

Вітамін С - це природний антиоксидант. Він допомагає організму справлятися зі стресом, запаленнями і сприяє загоєнню ран. У собак він виробляється в організмі самостійно, але за підвищених навантажень, хвороб або в літньому віці його синтез може знижуватися, і тоді додатковий прийом може бути корисним. Надлишок не такий небезпечний, оскільки надлишок виводиться із сечею, але все ж краще дотримуватися помірності [25].

Вітамін D життєво важливий для правильного обміну кальцію і фосфору, що впливає на міцність кісток і зубів. Він необхідний цуценятам у період росту, а дорослим собакам - для підтримки опорно-рухового апарату. Основне джерело - риб'ячий жир і печінка. Однак це один із найбільш «примхливих» вітамінів: його нестача може спричинити рахіт, а надлишок - відкладення кальцію в м'яких тканинах і навіть відмову нирок [26].

Вітамін Е захищає клітини організму від старіння і руйнування, допомагає роботі серця, м'язів і репродуктивної системи. Особливо корисний

активним і літнім собакам. При його нестачі можливі м'язова слабкість, погіршення координації та репродуктивні збої. Його можна отримати з рослинних олій і злаків, і в помірних дозах він безпечний [25].

Вітамін К відповідає за згортання крові. Без нього навіть маленька подряпина може призвести до серйозної крововтрати. Зазвичай він надходить в організм з їжею або виробляється в кишечнику. Однак під час вживання деяких ліків або проблем зі шлунково-кишковим трактом його може не вистачати, і тоді потрібні добавки [25].

Біотин (B7) відомий як вітамін краси - він зміцнює шерсть, робить її блискучою і густою, а шкіру - здоровою та еластичною. Також бере участь в обміні жирів і білків. За його нестачі у собаки може початися свербіж, випадання шерсті та лущення шкіри [25].

Ніацин, або вітамін B3, теж важливий для шкіри та шерсті, а ще він допомагає підтримувати нормальне травлення. Його нестача може призвести до діареї, запалення шкіри та навіть неврологічних симптомів [26].

Холін (B4) завершує наш список - він підтримує функції печінки, бере участь в обміні жирів і важливий для нормальної роботи мозку. Особливо корисний літнім собакам, допомагає зберегти когнітивні здібності та поліпшити пам'ять [26].

1.8 Раціональне живлення

Вся поживність від харчових продуктів тим чи іншим шляхом впливає на розвиток, здоров'я та функціонування тварини. Особливо коли це стосується собак, які за своїми фізіологічними особливостями напряду залежать від надходження до їх організму повного спектру поживних речовин у різній модифікаціях [27].

Собака - помірний хижак, організм якого здатний засвоювати не тільки тваринний, а і рослинний протеїн. Рекомендоване надходження до раціону собак у кількості від 40 до 70 % м'ясної продукції. Вірне раціональне харчування забезпечує належний обмін речовин в організмі собаки, вона стає міцною, витривалою, добре протистоїть різним видам захворювань. При вірному харчуванні протягом довгих років життя зберігає нормальну працездатність, високу розумову активність, бадьорість і життєрадісність. Тому правильне збалансоване харчування є біологічним процесом, завдяки якому організм підтримує матеріальну та енергетичну рівновагу [28].

М'ясо з субпродуктів можна давати: печінку, нирки, рубець, серце, легені, мозок, вим'я, а також губи худоби. Селезінку і кишечник давати в принципі не бажано. Годувати ними собаку можна тільки в крайньому випадку і тільки добре провареними. Фарш давати не бажано, так як дрібні частинки можуть недостатньо оброблятися в шлунку, що може привести до кишкових розладів. Також не можна давати свинину - вона занадто жирна і може бути заражена глистами. М'ясо птиці навпаки дієтичне і дуже корисне для вашої собаки [28].

Морепродукти і риба - є основним джерелом фосфору для собак. Заміну м'ясних продуктів на рибні можна проводити з 4-місячного віку. Річкову рибу давати не варто, щоб уникнути глистових захворювань. Морську можна давати, попередньо очистивши від нутрощів і луски. Бажано варену. Як підгодівлю можна використовувати багату білком і жирами рибну муку [27].

Овочі - можна давати як в сирому, так і в вареному вигляді. Капуста, буряк, терта морква з соняшниковою олією. Свіжі помідори і томатний сік - дуже корисні для собаки. Картопля собакам категорично заборонена в сирому вигляді у великих кількостях через абсолютну неперетравність. Іноді в кашу додають варений гарбуз, як засіб від глистів. Багато собак дуже люблять фрукти - яблука, груші, абрикоси, ягоди без кісточок, банани. На цитрусові можлива алергія. Круп'яні вироби - геркулес, вівсянка, гречка, рис. Геркулес варити не обов'язково, можна просто залити гарячою водою або бульйоном і

дати настоятися. Менш бажані перлова і ячна. При варінні на воді обов'язково потрібно додавати м'ясо, рибу, овочі. Молочні продукти - одне з основних джерел кальцію для собак. Цільне молоко можна давати до двох місяців. Дуже корисне козяче молоко, яке жирніше коров'ячого в 1,5 рази, а за своєю поживністю і мінеральним складом наближене до сучого молока собак. Але в деяких випадках молочні продукти, особливо молоко - можуть викликати розлад травлення (відбувається це через відсутність ферментів, які в міру дорослішання виробляються в організмі собаки, а якщо з якихось причин ці ферменти не виробилися у дорослої собаки, то у неї молочні продукти не засвоюються). Кефір, сир (не дуже жирний), простоквашу, йогурт (нефруктові) - можна давати щодня в невеликих кількостях [27,28].

2.1 Місце та об'єкт дослідження

Хмельницький обласний осередок Кінологічної спілки України було створено у 1993 році та нині він є одним із найвпливовіших та найорганізованіших центрів розвитку кінології на території Хмельницької області. За роки своєї діяльності осередок став ключовою структурою, що формує культуру утримання, дресури, племінної роботи та професійної підготовки собак у регіоні. Організація об'єднує заводчиків, професійних кінологів, тренерів, власників собак і фахівців різних напрямів, забезпечуючи комплексний підхід до роботи з тваринами.

Осередком розведення собак (кінологічним осередком) називається спеціалізоване підприємство або господарство, основним видом діяльності якого є масове отримання та вирощування цуценят різних порід для подальшого комерційного збуту. Організація та функціонування такого осередку, ґрунтується на принципах інтенсивного тваринництва та включає низку ключових аспектів.

Осередок активно займається вирощуванням, вихованням та навчанням собак, пропонуючи як базовий курс підготовки, так і спеціалізовані тренінги, спрямовані на формування стабільної поведінки та керованості тварин у домашніх, міських та складних умовах. Під керівництвом досвідчених інструкторів проводяться індивідуальні та групові заняття, спрямовані на корекцію поведінки, соціалізацію, відпрацювання команд і розвиток робочих якостей.

Важливим напрямом діяльності осередку є підготовка собак до виставок та спортивних дисциплін, включаючи здачу нормативів різної складності. Значна частина роботи спрямована на формування виставкової стійки, розвиток концентрації, впевненості та правильного руху собаки, що дає можливість тваринам демонструвати стабільні результати на регіональних,

всеукраїнських та міжнародних виставках. Завдяки системній роботі осередку багато собак отримують високі титули, а їхні власники - досвід участі у кінологічних заходах різного рівня.

У структурі діяльності важливе місце займає службова та спеціальна дресура, яка включає підготовку собак-охоронців, захисників, а також тварин, що навчаються для виконання спеціальних завдань - пошукових, розшукових, охоронних чи силових. Робота зі службовими собаками проводиться за адаптованими методиками, що відповідають сучасним вимогам кінологічної практики та міжнародним стандартам.

Окремим і надзвичайно важливим напрямом виступає племінна діяльність, що здійснюється під контролем кінологів та згідно з нормами КСУ та FCI. У межах осередку контролюється ведення племінних ліній, оцінювання породних характеристик, підбір пар для розведення, аналіз родоводів та фіксація генетичних показників. Залежно від потреб та особливостей конкретної пари використовуються два основні методи:

- натуральна в'язка, яка передбачає природний процес розмноження під контролем спеціалістів, перевірку сумісності тварин, оцінку їхнього фізичного та психологічного стану, а також дотримання умов для успішного запліднення;
- штучне осіменіння, що застосовується у випадках, коли натуральна в'язка є ускладненою чи неможливою, а також для ефективного збереження чи розширення цінних племінних ліній. Цей метод забезпечує оптимізацію племінної роботи, дозволяє використовувати генетичний матеріал висококласних плідників, які можуть знаходитися в іншому регіоні чи країні, та підвищує якість потомства.

Організаційно-просторова структура передбачає розміщення поголів'я в системі ізолюваних приміщень або секцій, згрупованих за виробничим циклом. Основними зонами є: вольєри для утримання дорослого плідного складу (суки та плідники), ізолятори для сук з новонародженими цуценятами, карантинні приміщення, технічні зони для зберігання кормів, інвентарю та ветеринарних препаратів. Утримання переважно клітково-вольєрного типу, з решітчастими підлогами для полегшення санітарної очистки. Температурний, вологісний та світловий режими підтримуються на мінімально допустимому рівні для збереження життєдіяльності та репродуктивної функції.

Технологічна основа полягає в застосуванні циклічного розведення. Суки експлуатуються в кожен еструальну стадію, що дозволяє отримувати максимальну кількість виводків на рік. Цуценята відлучаються від матері у мінімально допустимому для виживання віці (4-6 тижнів) для швидшого відновлення репродуктивного циклу суки. Ветеринарне забезпечення має профілактично-симптоматичний характер і зосереджене на підтриманні плідності та попередженні масових епізоотій.

Система утримання в осередку базується на принципах централізованого та економічно обґрунтованого управління. Годівля організована за єдиним стандартизованим раціоном. Основу складає сухий промисловий корм преміум-класу, який дозується відповідно до вагових категорій та фізіологічного стану (наприклад, для вагітних або лактуючих сук). Корм подається один-два рази на добу у фіксовані години, часто безпосередньо в клітку, через спеціальні кормові відсіки у стінці або миски, закріплені на решітці. Таке харчування забезпечує збалансованість основних нутрієнтів при мінімізації витрат часу на приготування та очищення.

Водопостачання реалізовано за допомогою автоматичних ниппельних систем або закріплених на клітках пневматичних/чашкових напувалок. Це дозволяє забезпечити постійний доступ до свіжої води, зменшити її розливи та запобігти забрудненню ємкостей, що є ключовим для підтримання гігієни в

умовах щільного утримання. Контроль за споживанням води є також індикатором стану здоров'я тварин.

Клітинне (вольєрне) утримання є основною просторовою одиницею. Клітини, зроблені з оцинкованої металевої сітки, мають стандартизовані розміри, достатні для перебування однієї або кількох тварин, але обмежують активну моцію. Підлога, як правило, решітчаста або пластикова, з прорізами для самозборання екскрементів у піддон або каналізаційний жолоб. Це дозволяє проводити швидке прибирання без вилучення тварини з клітини. У секціях можуть бути облаштовані лежанки або пластикові будки. Таке проектування забезпечує ефективну санітарну обробку, механічну вентиляцію та контроль за поголів'ям, але суттєво обмежує поведінкові прояви тварин та може спричиняти розвиток хронічного стресу, статичних навантажень на опорно-руховий апарат і відсутність екологічного збагачення середовища.

Діяльність осередку спрямована на збереження та вдосконалення породних характеристик, забезпечення високого рівня генетичного здоров'я собак, розвиток сучасної племінної бази та культурного ставлення до процесу розведення. Завдяки комплексному підходу Хмельницький обласний осередок КСУ залишається одним із центральних осередків кінологічного розвитку регіону, який поєднує у собі функції навчального центру, племінної структури та майданчика для підготовки собак до професійних і спортивних завдань.

2.2 Мета, завдання, матеріал та методика виконання роботи

Метою роботи було визначення ефективності використання кормової бази у кінологічному осередку відносно дорослих тварин при помірному використанні породи французький бульдог.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання, а саме:

- детально проаналізувати кормову базу;
- організацію годівлі собак в умовах осередку;

- дослідження умов годівлі;
- оцінку способів і режимів годування собак в умовах підприємства;
- відбирання середніх проб кормів;
- хімічний аналіз кормів;
- опрацювання отриманих даних дослідження;
- визначення економічної ефективності кормів, що використовуються на підприємстві.

Виконання цих завдань дозволяло оцінити якість кормової бази, її відповідність фізіологічним потребам дорослих собак породи французький бульдог, а також визначити доцільність використання конкретних кормів з точки зору фінансової раціональності та оптимального годування тварин.

Матеріали та методика - включали використання кормів для дорослих собак породи французький бульдог, які перебували на утриманні в умовах даного комплексу. В процесі роботи застосовувалися загальноприйняті наукові методи дослідження, зокрема хімічний аналіз кормів, порівняльний аналіз різних кормових продуктів, аналітичні методи для оцінки їх складу та розрахункові методи для визначення економічної ефективності. Такий комплексний підхід дозволив отримати повну картину якості кормів, їхнього впливу на стан здоров'я та фізіологічні потреби собак, а також оцінити доцільність їх використання з точки зору економічної раціональності.

Об'єктом досліджень у даній роботі є кормова база та організація годівлі дорослих собак породи французький бульдог в умовах Хмельницького обласного кінологічного осередку, а також вплив різних кормів на фізіологічний стан, здоров'я та активність тварин. Особливу увагу приділено аналізу сухих кормів Royal Canin Bulldog Adult та Josera Festival, які відрізняються складом, енергетичною цінністю, характеристиками гранул та впливом на організм собак.

Royal Canin Bulldog Adult розроблений спеціально для брахіцефалічної будови бульдогів, забезпечує легке пережовування гранул, контроль травлення та підтримку здоров'я шкіри, шерсті і суглобів.

Josera Festival, у свою чергу, є універсальним кормом для дорослих собак, який підходить вибагливим у їжі тваринам, містить високий рівень білка та жиру, компоненти для підтримки суглобів і кісток, а також може подаватися сухим або зволженим, що підвищує його привабливість для собак.

Об'єкт дослідження включає порівняння цих кормів за складом, поживною цінністю, енергетичною насиченістю та здатністю задовольняти потреби дорослих бульдогів. Це дозволяє оцінити не лише якість кормів і їх вплив на фізіологічний стан тварин, а й економічну ефективність їх використання в умовах осередку. Таким чином, об'єкт дослідження охоплює комплекс взаємопов'язаних факторів: самих дорослих собак породи французький бульдог, їхні харчові потреби, кормову базу та способи годівлі, а також порівняння різних кормів за критеріями поживності, безпеки та практичної ефективності.

РОЗРАХУНКОВА ЧАСТИНА

3.1 Загальна характеристика сухих кормів

Сухий корм для собак є одним із найпопулярніших видів готового харчування, яке забезпечує вашого улюбленця збалансованим набором поживних речовин. Щоб правильно обрати та зрозуміти, який корм давати своєму собаці, варто ознайомитися з його головними характеристиками, складом, типами та правилами годування. Цей вид корму представлений у вигляді гранул, які виготовляються зі спеціально оброблених інгредієнтів, зокрема м'яса, злаків, овочів, жирів, вітамінів і мінералів. Завдяки низькому вмісту вологи, що зазвичай становить 8-12 %, сухий корм має тривалий термін зберігання [12].

Переваги:

- Збалансованість - раціони розробляються з урахуванням потреб собак різного віку, ваги та рівня активності.
- Зручність - легко зберігати, дозувати порції та брати із собою у подорожі.
- Позитивний вплив на зуби - гранули сприяють зменшенню зубного нальоту.
- Тривалий термін зберігання - не потребує холодильних умов [14].

Недоліки:

- У дешевших варіантах корми можуть містити надлишок зернових, штучні барвники та підсилювачі смаку.
- Потреба в постійному доступі до свіжої води через сухість продукту.
- Не підходить для собак із певними алергіями чи хронічними захворюваннями без попередньої консультації ветеринара [14].

Сухі корми можна класифікувати на кілька категорій, залежно від їх складу та якості [13]:

1. Економ-клас (стандарт клас): Основним компонентом цих кормів є зернові культури, такі як пшениця та кукурудза, тоді як вміст м'яса є мінімальним [15].

2. Преміум-клас: Ця категорія характеризується більш високим вмістом м'ясних інгредієнтів і меншим використанням наповнювачів [13].

3. Супер-преміум-клас: До цієї групи належать корми, у складі яких м'ясо є першим основним інгредієнтом, а також забезпечується високоякісний вміст білків при мінімальному використанні зернових або взагалі їх відсутності [13].

4. Холістик: Корми цієї категорії виготовляються з натуральних інгредієнтів, не містять штучних добавок і або зовсім не включають зерна, або їх зміст є мінімальним [12].

Основні аспекти, на які варто звернути увагу:

- Основний інгредієнт має бути першим у списку (рекомендується м'ясо або риба).
- Вміст якісного тваринного білка повинен становити не менше 20-25%.
- Жири як джерело енергії повинні бути в межах 10-20%.
- Вуглеводи (наприклад, рис, овес, картопля) виконують функцію джерела клітковини.
- Наявність вітамінів (А, D, Е) та мінералів (кальцій, фосфор, магній).
- Мінімальний вміст консервантів і барвників.

Основні правила годування кормом:

- Розмір порції визначається вагою, віком, рівнем активності та рекомендаціями виробника, які зазвичай вказані на упаковці.
- Цуценят слід годувати 3-4 рази на день, а дорослих собак - 1-2 рази.
- Свіжа питна вода завжди повинна бути у вільному доступі.
- Не варто змішувати сухий корм і натуральну їжу за один прийом, оскільки вони мають різну швидкість травлення [11].

Економ-клас (стандарт) є найбільш доступною, проте найменш корисною категорією сухих кормів для домашніх тварин.

Основу таких кормів складають недорогі злакові культури (кукурудза, пшениця, соя), різноманітні тваринні субпродукти, кісткове борошно та рослинні білки. Кількість натурального м'яса зазвичай мінімальна або його замінюють менш якісним «м'ясо-кістковим» борошном. Зазвичай якість даного класу кормів низька, оскільки основним джерелом білка є рослинні інгредієнти, які засвоюються гірше за тваринний білок. Використані жири є дешевими, а вітаміни та мінеральні елементи здебільшого додаються у штучному вигляді. У складі часто наявні підсилювачі смаку, барвники та ароматизатори, що роблять корм більш привабливим для тварин. Найнижча серед усіх класів кормів, що пояснює його широку доступність у супермаркетах. Може спричиняти ризик розвитку алергічних реакцій, шлунково-кишкових розладів, а також дефіцит білків і вітамінів у раціоні [15,29].

Преміум-клас можна вважати золотою серединою між помірною ціною та відносно якісним складом.

У таких кормах частка м'яса чи м'ясних субпродуктів становить 15-25%. Однак значна частина залишається за злаками (кукурудза, рис, пшениця). Джерела білка поєднують як тваринні, так і рослинні компоненти. Харчова цінність середня. Використовуються білки та жири кращої якості порівняно з

економ-класом. До складу додаються вітамінно-мінеральні комплекси та омега-жири. Присутні консерванти й ароматизатори, проте вони більш безпечні для здоров'я. Доступна ціна, корми цього сегмента зазвичай можна знайти у зоомагазинах [13,29].

Супер-преміум корми представляють продукти високої якості, розроблені для задоволення потреб собак різних розмірів, вікових категорій та стану здоров'я.

Основою завжди є м'ясо або риба (від 25-40% і більше). У складі переважають якісні тваринні білки, мінімальна кількість зернових (зазвичай рис, вівсянка) або їх повна відсутність (беззернова формула). Висока поживність продукту забезпечена ретельно збалансованим вмістом білків, жирів, клітковини, омега-3 та омега-6 жирні кислоти, а також комплексом натуральних вітамінів і мінералів. Формула включає пробіотики, глюкозамін і хондроїтин для підтримки здоров'я суглобів, екстракти трав для поліпшення травлення. Консерванти відсутні або використовуються в мінімальних кількостях. Ціна вища за середню, однак завдяки високій поживності корм витрачається економно (менші порції). Призначений для щоденного годування собак будь-якого віку - цуценят, дорослих і літніх. Також ідеальний варіант для тварин з алергіями чи чутливим травленням [14,29].

Холістик представляє найвищий рівень якості, максимально наближений до природного харчування.

Склад включає свіжі м'ясо або рибу (40-70%), фрукти, овочі, трави та ягоди. Продукти нерідко є беззерновими (grain free) або містять гіпоалергенні злаки, такі як амарант чи кіноа. У виробництві використовують виключно м'ясо, призначене для харчування людей (human grade). Харчова цінність має максимальний рівень завдяки високоякісному тваринному білку, корисним жирам, антиоксидантам і пробіотикам. Додаткові компоненти абсолютно натуральні - штучні барвники, ароматизатори та підсилювачі смаку відсутні.

Ціна залишається найвищою серед усіх класів раціонів, однак завдяки високій енергетичній цінності споживання є економним (невеликі порції). Призначений для всіх собак, включно з тваринами-алергіками, вибагливими у харчуванні або з потребою в максимально здоровому раціоні [29].

Загальна характеристика сухих промислових кормів наведена в таблиці № 1

Таблиця 1.

Клас	М'ясо (%)	Злаки	Додатки	Якість
Економ (стандарт)	0-10	багато	Барвники, ароматизатори	низька
Преміум	15-25	значно	Можливі безпечні консерванти	середня
Супер-преміум	25-40+	мінімум	Пробіотики, натуральні добавки	висока
Холістик	40-70	Відсутні або мінімум	Тільки натуральні	найвища

Окрім якості бренду або класу (економ, преміум, супер-преміум, холістичний), розмір породи є важливим фактором при виборі сухого корму для собак, оскільки маленькі, середні та великі собаки мають дуже різні потреби в енергії, білку, жирі та кальції, а також різні фізичні властивості гранул [14].

Дрібні та декоративні породи, такі як йоркширські тер'єри, мальтійські болонки, чихуахуа, шпіци або той-пуделі, мають невеликий шлунок та надзвичайно швидкий метаболізм. Оскільки вони споживають невелику кількість їжі, але витрачають багато енергії, їхній раціон має бути максимально поживним, включаючи достатню кількість жиру, високоякісний

тваринний білок (наприклад, з курки, індички, баранини або риби), жирні кислоти омега-3 та омега-6 для збереження блискучості шерсті та антиоксиданти для захисту клітин. Оскільки вони погано засвоюються та можуть викликати алергію, слід уникати дешевих наповнювачів, надмірної кількості кукурудзи та пшениці у складі. Щоб собакам з дрібними зубами та чутливими яснами було легко жувати, гранули повинні бути рівномірно м'якими та дрібними. Оскільки дрібні породи більш схильні до утворення зубного каменю, їм часто потрібні добавки для підтримки зубів та ясен. Високоякісні бренди часто додають пробіотики для легкого травлення, комплекси для зміцнення серця [12].

Середні породи собак включають кокер-спанієлів, коргі, французьких бульдогів, бордер-коллі, сибірських хаскі та багато інших, чия вага зазвичай коливається в межах від 10 до 25 кілограмів. Особливістю їхніх потреб є баланс між активністю та розміром: вони енергійні, але не настільки мініатюрні, щоб вимагати концентрованої їжі у невеликій кількості. Для таких собак важливо забезпечити харчування, яке міститиме достатньо білків для підтримки м'язів, жиру як джерела енергії, але без надміру калорій, аби уникнути ризику ожиріння, до якого багато середніх порід схильні. Часто в кормах для цих собак акцентують увагу на зміцненні імунітету, підтримці роботи серця та здоров'я шкіри. Для порід, які мають схильність до алергій (бульдоги), рекомендується обирати беззернові або монопротеїнові раціони з єдиним джерелом білка, наприклад, ягням чи лососем [12].

Великі породи собак, такі як німецькі вівчарки, лабрадори, золотисті ретривери, ротвейлери, мастифи чи доги, відрізняються тривалішим періодом росту та повільнішим метаболізмом. Однією з ключових проблем для них є надмірне навантаження на суглоби та серцево-судинну систему. Їм необхідний корм, багатий на якісний білок для підтримки м'язової маси, але зі зниженим вмістом жиру, щоб запобігти набору зайвої ваги. Особливо важливими є добавки глюкозаміну та хондроїтину для зміцнення хрящів, а також ретельно

збалансований рівень кальцію та фосфору. У цуценят великих порід надлишок мінералів може спричинити надто швидкий ріст кісткової тканини, що здатне викликати порушення роботи опорно-рухового апарату. Корм для таких собак зазвичай має великі та щільні гранули, часто спеціальної форми, щоб стимулювати їх ретельно пережовувати їжу, запобігаючи занадто швидкому її ковтанню [12].

Окрему увагу слід приділити віку та рівню активності тварини. Цуценята всіх порід потребують підвищеного вмісту білків, кальцію та фосфору, адже ці речовини необхідні для формування мозку, зору та кісткової системи. Для них виробники створюють спеціальні рурру-раціони, у яких враховано темпи росту дрібних, середніх і великих собак. Натомість старшим тваринам рекомендується менш калорійний корм із підвищеним вмістом антиоксидантів, таурину, глюкозаміну й омега-жирних кислот, що підтримують роботу серця, суглобів і когнітивних функцій. Активні, спортивні, мисливські та службові породи споживають більше енергії, тому їм потрібні формули з високим рівнем білка і жиру. Для собак, схильних до алергій або з порушеннями травлення, найкращим вибором будуть беззернові чи монопротеїнові корми з чітко визначеним джерелом білка, наприклад із ягняти, качки чи лосося [14].

Під час вибору сухого корму, незалежно від породи чи розміру собаки, слід уважно ознайомлюватися зі складом продукту. Основним інгредієнтом повинно бути свіже або дегідроване м'ясо чи риба, а не злакові культури або м'ясо-кісткове борошно. Важливими показниками якості корму є вміст білка, жиру, клітковини, збалансоване співвідношення кальцію і фосфору, а також наявність необхідних вітамінів, мінералів і пробіотиків. Не менш важливо, щоб у складі не було штучних барвників, ароматизаторів чи консервантів. Змінювати раціон потрібно поступово - протягом 5-7 днів, додаючи новий корм до попереднього, щоб уникнути порушень травлення [14].

3.2 Опис досліджених кормів

Першочерговим завданням згідно поставленої мети був проведений аналіз літературних джерел кормів для собак із яких були відібрані фірми, які рекомендовані для годівлі французького бульдогу та використовуються у даному кінологічному оседерку. Схема досліджень наведена в таблиці № 2

Таблиця 2

Схема досліджених кормів		
Назва корму	Тип годівлі	Клас корму
Royal Canin (дослідний корм №1)	Сухий	Супер-преміум класу
Josera (дослідний корм №2)	Сухий	Супер-преміум клас

Було досліджено дві фірми корми супер-преміум класу, а саме Josera та Royal Canin. У ході досліджень в умовах лабораторії «Nutrion», яка знаходиться в Волинській області та займається дослідженням кормової сировини, був проведений хімічних аналізів кормів та їх порівняльна характеристика.

На основі результатів лабораторного дослідження двох зразків кормових добавок, проведеного у лабораторії кормів «Nutrion», було визначено основні фізико-хімічні показники. Перший зразок відповідає корму Royal Canin Bulldog Adult, а другий - Josera.

Характеристика дослідженого корму №1

Вивчено та проаналізовано зазначені склад корму відповідно до їх показників, які зазначені на упаковці корму (рисунок №7 та №8).

Рисунок № 7

Royal Canin Bulldog Adult - це повнораціонний сухий корм, спеціально розроблений для дорослих бульдогів з урахуванням анатомічних особливостей породи. Його гранули мають форму та розмір, адаптовані до короткої морди, що сприяє правильному пережовуванню та легкому ковтанню. Формула корму містить добре засвоювані білки, рослинні волокна, рибацький жир, фрукто-олігосахариди, глюкозамін та хондроїтин, що підтримує здоров'я травної системи, шкіри, шерсті та суглобів. Аналітичний склад включає білок - 26 %, жир - 18 %, клітковину - 2,7-2,8 %, вологість - 9,5 %, кальцій - 0,8 %, фосфор - 0,5 %, а енергетична цінність становить близько 384,9 ккал на 100 г. Дані показники наведені в таблиці №3

Таблиця 3

Показаник	Значення
Показаник	Значення
Сирий протеїн (білок)	26 %
Сирий жир	18 %
Сира зола	5,9 %
Сира клітковина	1,3 %

Таблиця 4

Добавка	Одиниця	Кількість
Вітамін А	МЕ	30 500
Вітамін D3	МЕ	800
Залізо	мг	47
Йод	мг	4,7
Мідь	мг	15
Марганець	мг	61
Цинк	мг	142
Селен	мг	0,1
L-карнітин	мг	100
ЕПК і ДГК (EPA + DHA)	г	4

Енергетична цінність: ~384,9 ккал / 100 г

Характеристика дослідженого корму №2

Josera Festival - це преміум сухий корм для дорослих собак, розроблений спеціально для вибагливих у їжі тварин, який можна подавати сухим або зволеним водою для перетворення гранул у соковиту страву. Склад включає м'ясне борошно з домашньої птиці, кукурудзу, рис, жир птиці, бурякову клітковину, сушений лосось, гідролізовані білки птиці та рослин, сушену печінку птиці, дріжджі, мелений корінь цикорію та сушене м'ясо новозеландських зелених мідій (*Perna canaliculus*), що додає глікозаміногліканів для підтримки суглобів. Аналітичний склад показує білок - 26 %, жир - 16 %, клітковину - 2,5 %, золу - 6,7 %, кальцій - 1,4 %, фосфор - 0,95 %, натрій - 0,4 %, магній - 0,1 %, а енергетична цінність становить близько 3819 ккал/кг. Корм також збагачений вітамінами та мікроелементами для

підтримки шкіри, шерсті та кісткової системи, при цьому він не містить пшениці, сої, цукру та молочних продуктів, що робить його придатним для чутливих собак. Склад дослідженого корму зображен на рисунку № 8

Рисунок № 8

Інгредієнти та добавки		
Аналітичні складові:		
Протеїн	%	26,0
Жир	%	16,0
Сира клітковина	%	3,0
Сира зола	%	6,5
Кальцій	%	1,4
Фосфор	%	1,0
Натрій	%	0,4
Обмінна енергія:	МДж/кг	16,0
	ккал/кг	3819
Харчові фізіологічні добавки на кг:		
Вітамін А	М.О./кг	22500
Вітамін D3	М.О./кг	1700
Вітамін Е	Мг/кг	200
Вітамін В1	Мг/кг	15
Вітамін В2	Мг/кг	20
Вітамін В6	Мг/кг	20
Вітамін В12	Мкг/кг	100
Харчові фізіологічні добавки на кг:		
Пантотенова кислота	Мг/кг	50
Нікотинова кислота	Мг/кг	85
Фолієва кислота	Мг/кг	5
Біотин	Мкг/кг	950
Вітамін С	Мг/кг	100
Залізо (сульфат заліза ІІ, моногідрат)	Мг/кг	190
Цинк (гліциновий хелат цинку, гідрат)	Мг/кг	160
Марганець (оксид марганцю ІІ)	Мг/кг	16
Мідь (гліциновий хелат міді, гідрат)	Мг/кг	20
Йод (йодат кальцію)	Мг/кг	2,0
Селен (селеніт натрію)	Мг/кг	0,3
Технологічні добавки:		
Антиоксиданти: екстракти, що містять токоферол та є природного походження.		

Кількісний склад виражений у відсотках згідно маркуванню на упаковці.

Таблиця 5

Аналітичний склад

Показник	Значення
Протеїн	26.0 %
Жир	16.0 %

Сира клітковина	3.0 %
Сира зола	6.5 %
Кальцій	1.4 %
Фосфор	0.9 %
Натрій	0.4 %
Обмінна енергія (МДж/кг)	16.0
Обмінна енергія (ккал/кг)	3819

Таблиця 6

Харчові фізіологічні добавки на кг (вітаміни)

Добавка	Одиниця	Значення
Вітамін А	МО/кг	22600
Вітамін D3	МО/кг	1700
Вітамін Е	мг/кг	200
Вітамін В1	мг/кг	15
Вітамін В2	мг/кг	20
Вітамін В6	мг/кг	20
Вітамін В12	мкг/кг	100

Таблиця 7

Інші харчові фізіологічні добавки на кг

Добавка	Одиниця	Значення
Пантотенова кислота	мг/кг	50
Нікотинова кислота	мг/кг	85
Фолієва кислота	мг/кг	5
Біотин	мг/кг	950

Вітамін С	мг/кг	100
Залізо	мг/кг	190
Цинк	мг/кг	160
Марганець	мг/кг	16
Мідь	мг/кг	10
Йод	мг/кг	2.0
Селен	мг/кг	0.3
Добавка	Одиниця	Значення
Пантотенова кислота	мг/кг	50
Нікотинова кислота	мг/кг	85
Фолієва кислота	мг/кг	5
Біотин	мг/кг	950
Вітамін С	мг/кг	100
Залізо	мг/кг	190
Цинк	мг/кг	160
Марганець	мг/кг	16
Мідь	мг/кг	10
Йод	мг/кг	2.0
Селен	мг/кг	0.3

Енергетична цінність: ~3819 ккал/кг (16,0 МДж/кг)

3.3 Відповідність кормів щодо запропонованих стандартів

Корм для дорослих собак і корм для цуценят розробляють відповідно до їх різних харчових потреб. Цуценята потребують більшої кількості калорій, білків, жирів і мінералів, ніж дорослі собаки, щоб забезпечити швидкий ріст і правильний розвиток організму

Дорослі собаки, у свою чергу, можуть отримувати надлишок калорій і ризикувати ожирінням, тоді як раннє годування цуценят кормом для дорослих може призвести до дефіциту необхідних поживних речовин і уповільнення росту. Тому важливо забезпечувати собак кормом, відповідним їхньому віку.

Цуценята потребують приблизно вдвічі більше амінокислот, ніж дорослі собаки, і недостатнє надходження цих поживних речовин може спричинити затримки росту та порушення розвитку. Крім того, корм для цуценят містить підвищену кількість жирів, які підтримують швидкий ріст і енергетичні потреби. Такі ж рівні жирів у дорослих собак можуть швидко призвести до надлишкової маси тіла та ожиріння

Дорослі собаки потребують менше калорій та білка порівняно з цуценятами. Раціон для дорослих тварин зазвичай містить більшу частку наповнювачів, ніж корм для цуценят. Американська асоціація контролю кормів (AAFCO) розробляє стандарти та надає рекомендації щодо збалансованого харчування собак. Згідно з їхніми нормативами:

- Аргінін - 0,62 % для цуценят і 0,51% для дорослих
- Білок - 22% для цуценят і 18% для дорослих собак
- Жир - 8% для цуценят і 5% для дорослих
- Кальцій - 1% для цуценят і 0,6% для дорослих собак
- Фосфор - 0,8% для цуценят і 0,5% для дорослих собак
- Натрій - 0,3% для цуценят і 0,06% для дорослих собак
- Лізин - 0,77% для цуценят і 0,63% для дорослих
- Лейцин - 0,72 % для цуценят і 0,59 для дорослих
- Хлорид - 0,45 % цуценят 0,095 для дорослих

Для дорослого французького бульдога орієнтовним правилом є 25-30 калорій на фунт (кг) маси тіла, хоча точне дотримання цього показника може бути складним. В середньому дорослі собаки цієї породи потребують

приблизно 500-750 калорій на день, тоді як літні тварини потребують значно менше - близько 400-600 калорій на день.

3.4 Аналіз використання готових кормів промислового виробництва (сухих) у кінологічному осередку (порівняно із зазначеними даними на упаковці)

Порівняльна характеристика проведених досліджень із даними зазначеними на упаковці показана наступне:

Хімічний аналіз корму №1 (Royal Canin Bulldog Adult) наведені у результатах досліджень у заключенні хімічного аналізу, які наведені на рисунку № 9 у колонці під назвою кормова добавка № 1

Рисунок № 9

Видано (кому):	Бова Анастасія Олександрівна		
Тип документу:	Звіт про результати досліджень		
Дата отримання зразка:	06.03.2025р		
Дата проведення досліджень:	11.03.2025р		
Перелік зразків:	Кормова добавка №1 – 1 зразок №9778 Кормова добавка №2 – 1 зразок №9779 Зразки придатні для дослідження.		
Надєжить:	Бова Анастасія Олександрівна		
Проведено випробування:	Фізико-хімічні, метод NIRS (спектрометрія у ближньому інфрачервоному діапазоні), прилад FOSS DS2500F.		

Результати досліджень: Кормова добавка №1 – 1 зразок №9778			
Показник, од.	в натуральній величині (як є)	на абсолютно суху речовину (АСР)	
Волога, %		12,11	
Протейн, %	29,47		33,53
Жир, %	11,26		12,82
Зола, %	4,42		5,03
Кальцій, %	1,17		1,33
Фосфор, %	1,61		1,83
Магній, %	0,14		0,16
Калій, %	0,54		0,61
Сірка, %	0,50		0,57

Результати досліджень: Кормова добавка №2 – 1 зразок №9779			
Показник, од.	в натуральній величині (як є)	на абсолютно суху речовину (АСР)	
Волога, %		11,83	
Протейн, %	28,81		32,67
Жир, %	9,51		10,79
Зола, %	0,62		0,71
Кальцій, %	1,05		1,19
Фосфор, %	1,30		1,48
Магній, %	0,08		0,09
Калій, %	0,57		0,65
Сірка, %	0,40		0,45

Примітки:
 1. Даний звіт про результати досліджень не може бути використаний, відтворений або розповсюджений повністю чи частково без дозволу керівництва незалежної лабораторії кормів «NUTRION».
 2. Результати випробувань стосуються тільки зразків, що пройшли випробування.

Завідувачка лабораторії

ТОВ «NUTRION» 45509
 Україна, Волинська обл.,
 Володимир-Волинський р-н,
 с/пгт Локіви, вул. Шевченка, 63А
 info@nutrion.com.ua

О. Бойко

АТ «КРЕДОВАНІ»
 ІВАН: UA063253650000080280010037479
 ЄДРПОУ: 44877318
 МВРС 32365
 +380 96 460 50 07

Ф 7.8-01 Вид. 01 дата 15.06.2022р.

nutrion.com.ua

Ст 1 б 1

Порівнюючі показники Royal Canin Bulldog Adult, які зазначені на упаковці з отриманими результатами дослідження, серед показників можна зазначити наступні відмінності, а саме:

- Стосовно вмісту протеїну по загальній кількості, вираженій у відсотках, кормова добавка №1 мала показник 29,47 %, який був вищим зазначеного показника на упаковці на 3,47 % (26 %)
- Вміст жиру в кормовій добавці №1 становив 11,26 %, що на 6,74 % нижче зазначеного на упаковці, який становив 18 %.
- Концентрація сирової золи дорівнювала 4,42 %, що на 1,49 % менше за показник на упаковці (5,9 %).
- Вміст кальцію складав 1,17 %, перевищуючи значення на упаковці на 0,37 % (~0,8 %).
- Концентрація фосфору становила 1,61 %, що на 1,11 % перевищує показники, які зазначені на упаковці (~0,5 %).

Хімічний аналіз корму №2 (*Josera Festival*) наведені у результатах досліджень у заключенні хімічного аналізу, які наведені на рисунку № 9 у колонці під назвою кормова добавка № 2

Видано (кому):	Бова Анастасія Олександрівна	
Тип документу:	Звіт про результати досліджень	
Дата отримання зразка:	06.03.2025р	
Дата проведення досліджень:	11.03.2025р	
Перелік зразків:	Кормова добавка №1 – 1 зразок №9778 Кормова добавка №2 – 1 зразок №9779 Зразки придатні для дослідження.	
Палезжить:	Бова Анастасія Олександрівна	
Проведено випробування:	Фізико-хімічні, метод NIRS (спектрометрія у ближньому інфрачервоному діапазоні), прилад FOSS DS2500F.	

Результати досліджень: Кормова добавка №1 – 1 зразок №9778

Показник, од.	в натуральній величині (як є)	на абсолютно суху речовину (АСР)
Волога, %		12,11
Протеїн, %	29,47	33,53
Жир, %	11,26	12,82
Зола, %	4,42	5,03
Кальцій, %	1,17	1,33
Фосфор, %	1,61	1,83
Магній, %	0,14	0,16
Калій, %	0,54	0,61
Сірка, %	0,50	0,57

Результати досліджень: Кормова добавка №2 – 1 зразок №9779

Показник, од.	в натуральній величині (як є)	на абсолютно суху речовину (АСР)
Волога, %		11,83
Протеїн, %	28,81	32,67
Жир, %	9,51	10,79
Зола, %	0,62	0,71
Кальцій, %	1,05	1,19
Фосфор, %	1,30	1,48
Магній, %	0,08	0,09
Калій, %	0,57	0,65
Сірка, %	0,40	0,45

Примітки:
 1. Даний звіт про результати досліджень не може бути виражований, відтворений або розповсюджений повністю чи частково без дозволу керівництва незалежної лабораторії кормів «NUTRION».
 2. Результати випробувань стосуються тільки зразків, що пройшли випробування.

 Завідувачка лабораторії

 О. Бойко

Лабораторія:

ТОВ «НУТРІОН» 45500
 Україна, Волинська обл.,
 Володимир-Волинський р-н,
 смт. Локачі, вул. Шевченка, 43А

✉ info@nutrion.com.ua

Реквізити:

АТ «КРЕДОВАНКА»
 ІВАН: UA083253650000080260010037479
 ЄДРПОУ: 48877318
 МФО: 323365

☎ +380 96 469 59 07

nutrion.com.ua

Ф 7.8-01 Вид. 01 дата 15.06.2022р.

Ст 1 із 1

Порівнюючі отримані результати Josera Festival, які зазначені на упаковці з отриманими результатами дослідження, серед показників можна зазначити наступні відмінності, а саме:

- Згідно результатів дослідження відсоток вологисті становив 11,83 %, але відповідність порівняння даного компоненту не представляється можливим, так як даний показник на упаковці відсутній.

- Вміст протеїну у кормовій добавці №2 складав 28,81 %, що на 2,81 % перевищує зазначене на упаковці (26 %).
- Концентрація жиру становила 9,51 %, що на 6,49 % нижче показника на упаковці (16 %).
- Вміст сирової золи дорівнював 6,02 %, що на 0,48 % нижче за показник на упаковці (6,5 %).
- Концентрація кальцію становила 1,05 %, що на 0,35 % менше за показник на упаковці (1,4 %).
- Вміст фосфору складав 1,3 %, що на 0,3 % перевищує показник на упаковці (1 %).

Дані проведених досліджень щодо вмісту поживності досліджуваних кормів на абсолютно суху речовину (АСР) представлені у таблиці № 8.

Таблиця 8

Показник	Добавка №1 (Royal Canin)	Добавка №2 (Josera)	Висновок
Вологість %	12,11	11,83	Royal Canin має більший відсоток вологості
Протеїн, %	33,53	32,67	Royal Canin має більше білка
Жир, %	12,82	10,79	Royal Canin більш енергетичний
Зола, %	5,03	0,71	Josera містить менше мінералів
Кальцій, %	1,33	1,19	Обидва в межах норми
Фосфор, %	1,83	1,48	Вищий у Royal Canin
Магній, %	0,16	0,09	Josera легше засвоюється
Калій, %	0,61	0,65	Показники близькі
Сірка, %	0,57	0,45	Більше у Royal Canin

Дані проведених досліджень щодо вмісту поживності досліджуваних кормів в натуральній величині (як є) представлені у таблиці № 9.

Таблиця 9

Показник	Добавка №1 (Royal Canin)	Добавка №2 (Josera)	Висновок
Волога, %	12,11	11,83	Добавка №1 трохи вологіша.
Протеїн, %	29,47	28,81	У №1 білка більше.
Жир, %	11,26	9,51	У №1 значно більше жиру.
Зола, %	4,42	0,62	У №2 більше мінералів.
Кальцій, %	1,17	1,05	У №1 трохи вищий кальцій.
Фосфор, %	1,61	1,30	У №1 більше фосфору.
Магній, %	0,14	0,08	У №2 трохи більше магнію.
Калій, %	0,54	0,57	Рівень калію майже однаковий.
Сірка, %	0,50	0,40	У №1 трохи більше сірки.

3.5 Рекомендаційні висновки отриманих результатів використання досліджувальних кормів відносно породи французький бульдог.

Порівнюючи ці два корми ми робимо такі висновки, що Royal Canin Bulldog Adult краще підходить саме для бульдогів завдяки анатомічній адаптації гранул для короткої морди та спеціальній формулі для контролю травлення породи. Josera Festival є більш універсальним кормом для дорослих собак будь-яких порід, особливо для вибагливих у їжі, з високим вмістом білка та жиру, підтримкою суглобів завдяки зеленим мідіям та можливістю подавати корм сухим або зволженим. Royal Canin забезпечує контроль травлення через фрукто-олігосахариди та помірну енергетичну цінність, що важливо для бульдогів із менш активним способом життя. Josera Festival, завдяки відсутності пшениці, сої, цукру та молочних продуктів, підходить чутливим собакам і забезпечує додаткову підтримку кісток і суглобів, а його рецептура зі смаковими добавками, такими як лосось, робить його привабливим для вибагливих собак. Таким чином, обидва корми мають свої переваги: Royal

Canin орієнтований на фізіологічні особливості бульдогів, а Josera Festival підходить для більш широкого кола собак, поєднуючи універсальність, енергетичність і смакові якості.

3.6 Економічна оцінка результатів досліджень

Економічна оцінка результатів дослідження полягає у порівнянні вартості досліджуваних кормів з їх фактичною поживною цінністю, що дозволяє визначити доцільність їх використання в кінологічному осередку. Для аналізу були взяті ціни на корми: Josera Festival - 275 грн за 1 кг і Royal Canin Bulldog Adult - 315 грн за 1 кг. Відповідно, різниця у вартості складає 40 грн на користь Josera Festival, що забезпечує економію 12,7 % лише за рахунок закупівельної ціни.

Лабораторний аналіз показав, що Royal Canin Bulldog Adult має вищий вміст протеїну (29,47 %) та жиру (11,26%), ніж Josera Festival, який містить протеїну 28,81 % та жиру 9,51 %, що робить його більш енергетично цінним. Однак у співвідношенні "ціна - поживність" Josera Festival виявився економічно вигіднішим. Це свідчить про кращу рентабельність використання Josera Festival з точки зору собівартості білкового компонента раціону. Стосовно різниці вмісту жиру між кормами, то їх відмінність виявилась незначною де була вищою 1,75 % у кормі №1 (Royal Canin Bulldog Adult).

Для розрахунку реальних витрат на годівлю враховано середню добову норму для дорослого французького бульдога масою 10-12 кг, яка враховуючи його навантаження та умови утримання становить 140 г корму на добу. Виходячи з вище зазначених даних вартість добового раціону склала 44,1 грн при використанні Royal Canin Bulldog Adult і 38,5 грн при використанні Josera Festival. Таким чином, різниця становить 5,6 грн на добу, що за місяць дає економію в 168 грн на одного собаку. У річному розрахунку економія складає 2016 грн на собаку. Для кінологічного осередку, де утримується близько 20 дорослих собак, річна економія при

використанні Josera Festival може досягати приблизно 40320 грн без зниження якості годівлі.

Узагальнюючи отримані дані, можна стверджувати, що з економічної точки зору використання корму Josera Festival є більш доцільним, оскільки він забезпечує кращий баланс між вартістю та поживною цінністю, дозволяючи зменшити витрати на годівлю при збереженні необхідного рівня білків, жирів та інших поживних компонентів. Royal Canin Bulldog Adult залишається високоякісним кормом, адаптованим до специфічних потреб французького бульдога, однак його використання є менш вигідним при великому поголів'ї собак.

З економічної точки зору вигідний Josera Festival, але за основними загальним показникам поживності корму переважає Royal Canin Bulldog Adult.

Що до цінцевого висновку ефективного використання одного з цих кормів у даному кінологічному осередку надати не представляється можливим, так як існує ще багато різних показників щодо якості корму (вид та якість нутрієнтів долучених до корму, технологія виробництва, фізіологічні показники тварин, тощо), а тому визначення даних показників потребує більш ретельного дослідження в майбутньому.

Висновки

1. В ході досліджень встановлено, що показники з зазначеними на упаковці являються відмінними з показниками, які були проведені в лабораторії «Nutrion». Порівнюючі отримані результати двох кормових добавок, кормова добавка № 1 (Royal Canin Bulldog Adult) та кормової добавки № 2 (Josera Festival) згідно звіту про результати досліджень мають деяку відмінність за загальними поживними речовинами зазначеними на упаковці від результатів фізико-хімічних досліджень, а саме:

- **Кормова добавка № 1.** Вміст жиру становив 11,26 %, що на 6,74 % нижче зазначеного, який становив 18 %;

- Концентрація сирової золи дорівнювала 4,42 %, що на 1,49 % менше за показник (5,9%);

- Вміст кальцію складав 1,17 %, та перевищував дані показника на 0,37 % (0,8 %);

- Концентрація фосфору становила 1,61 %, що на 1,11 % перевищував показник, який зазначений на упаковці (0,5 %).

- **Кормова добавка № 2.** Вміст протеїну у кормовій добавці №2 складав 28,81 %, що на 2,81 % перевищує зазначене (26 %);

- Концентрація жиру становила 9,51 %, що на 6,49 % нижче показника (16 %);

- Вміст сирової золи дорівнював 6,02 %, що на 0,48 % нижче за показник (6,5 %);

- Концентрація кальцію становила 1,05 %, що на 0,35 % менше за показник (1,4 %);

- Вміст фосфору складав 1,3 %, що на 0,3 % вищий за значення на упаковці (1 %).

- **Вологість кормових добавок № 1 та № 2.** У кормовій добавці № 1 вологість корму була більшою у порівнянні з кормовою добавкою № 2 на 0,28 %, що являється не значною відмінністю у порівнянні цих двох кормів, але

відповідно до загально прийнятих рекомендацій, які складають 8-11% вологості була менш приближеною;

2. **Порівняльна характеристика двох кормів.** Відмінність у більшості показників являється незначною, але за певними показниками вона заслуговує окремої уваги, а саме таких як жир та зола, що може впливати на необхідність проведення кореляції відповідно до згодованих даванок в кінологічному осередку де вони використовуються.

3. **Економічна ефективність використання дослідних кормів.** З економічної точки зору ефективніше використовувати «Josera Festival», а за основними показниками поживності корму «Royal Canin Bulldog Adult» виявився кращий, але дані показники дають тільки умовне (загальне) уявлення що до ефективності їх використання при годівлі у даній породі так як існує багато інших факторів, основним з яких являються нутрієнти, які долучаються до корму, а саме їх походження та спосіб приготування (виробництва) кормів.

Пропозиції

1. Зазначені показники загальної поживності кормів зазначених на упаковці та отриманих після фізико-хімічного аналізу мають певну відмінність, а тому рекомендується регулярна перевірка за хімічним складом готових сухих промислових кормів та подальша їх кореляція стосовно використання в кінологічному осередку.
2. Рекомендується здійснювати регулярний лабораторний контроль кормів, що використовуються в осередку, з періодичністю не рідше одного разу на 6 місяців. Така перевірка дозволить своєчасно виявити можливі відхилення фактичного хімічного складу від даних, зазначених на упаковці, та запобігти дефіциту або ж надлишку окремих поживних речовин у раціоні собак. Регулярна перевірка якості кормів є важливим інструментом для забезпечення стабільного харчування, підтримки здоров'я собак та контролю за безпечністю використовуваних кормів.
3. Економічна ефективність та показники їх загальної поживності не можуть слугувати остаточною рекомендацією щодо використання одного з цих кормів у даному осередку, адже в даній отраслі остаточним показником ефективності використання кормів слугують такі фактори як: вид та якість нутрієнтів долучених до корму, технологія виробництва, а найголовніший це фізіологічний стан та здоров'я тварин, а тому визначення даних показників потребує більш ретельного дослідження в майбутньому.

Список використаної літератури

1. Dogs Trust. Diet and nutrition for dogs | Dogs Trust. *Dogs Rehoming & Dog Rescue Charity* | *Dogs Trust*. URL: <https://www.dogstrust.org.uk/dog-advice/health-wellbeing/at-home/diet-and-nutrition> (date of access: 10.06.2025).
2. Your Guide to Dog Nutrition. *Medivet.UK*. URL: <https://www.medivetgroup.com/pet-care/pet-advice/your-complete-guide-to-dog-nutrition/> (date of access: 12.06.2025).
3. Dog Nutrition: A Guide to Dog Nutrients - Alvid Pet. *Alvid Pet*. URL: <https://www.alvidpet.com/dog-nutrition-a-guide-to-dog-nutrients/> (date of access: 12.06.2025).
4. History of the French Bulldog Breed - French Bull Dog Club of America. *French Bull Dog Club of America*. URL: <https://frenchbulldogclub.org/history/> (date of access: 19.07.2025).
5. Bobcat Frenchies - History. *Bobcat Frenchies*. URL: <https://www.bobcatfrenchies.com/frenchie-therapy/history> (date of access: 10.07.2025).
6. History | frenchbulldog. *frenchbulldog*. URL: <https://ostapbender-kennel.wixsite.com/frenchbulldog/history-of-french-bulldogs> (date of access: 18.07.2025).
7. The History of the French Bulldog: The Beginnings of America's #1 Breed. *From England to France to America - find out about the fascinating origin of the iconic French Bulldog and how they became America's most popular breed!*. URL: <https://www.akcpetinsurance.com/blog/the-history-of-the-french-bulldog-the-beginnings-of-americas-1-breed> (date of access: 16.07.2025).
8. French Bulldog Breed Standard - French Bull Dog Club of America. *French Bull Dog Club of America*.

- URL: <https://frenchbulldogclub.org/breedstandard/> (date of access: 24.07.2025).
9. THE FRENCH BULLDOG: CHARACTERISTICS, TRAITS & CARE GUIDE. *dotsure.co.za*. URL: <https://www.dotsure.co.za/blogs/the-french-bulldog-characteristics-traits-care-guide> (date of access: 20.07.2025).
10. A guide to French Bulldogs: lifespan, temperament, and more - Bella+Duke. *Bella+Duke*.
URL: <https://www.bellaandduke.com/dogs/expert-advice/dog-breeds/a-guide-to-french-bulldogs/> (date of access: 11.07.2025).
11. Sundays | Dry Dog Food Buyer's Guide | Which Dog Food Brands are Best?. *Air-Dried Dog Food Delivery | Sundays Food for Dogs*.
URL: <https://sundaysfordogs.com/blog/how-to-choose-a-dry-dog-food> (date of access: 14.08.2025).
12. Ten I. A Comparative Quality Analysis of Low-Cost vs. High-Cost Dog Foods. *Dogs Palace*. URL: https://dogs-palace.com/articles/view/a-comparative-quality-analysis-of-low-cost-vs-high-cost-dog-foods?utm_source=chatgpt.com (date of access: 03.07.2025).
13. Lin C.-Y., Daristotle L., Franz N. PSVIII-21 A Premium Dry Dog Food Elicits Gut Health Benefits Compared with a Grocery Dry Dog Food. *Journal of Animal Science*. 2023. Vol. 101, Supplement_3. P. 465-466. URL: <https://doi.org/10.1093/jas/skad281.553> (date of access: 08.10.2025).
14. Types of Dog Food : Every dog owner should know this
URL: <https://medium.com/@moizanjum783/types-of-dog-foods-29a72bd137de>
15. What is the difference between pet food? - Aller Petfood. *Aller Petfood*.
URL: <https://aller-petfood.com/news-and-knowledge/what-is-the->

- [difference-between-pet-food/?utm_source=chatgpt.com](#) (date of access: 25.07.2025).
16. Omega Fatty Acids for Dogs: Benefits and Vegan Sources. *Vegan4Dogs*. URL: https://vegan4dogs.com/en/Blog/Omega-Fatty-Acids-for-Dogs?srsltid=AfmBOoobL9HNa56bWuAFKNnwB4yU7C_Sw-qShPKpEO9fXV73qj7ENEGN (date of access: 24.07.2025).
 17. Bauer J. J. E. Essential fatty acid metabolism in dogs and cats. *Revista Brasileira de Zootecnia*. 2008. Vol. 37, spe. P. 20–27. URL: <https://doi.org/10.1590/s1516-35982008001300004> (date of access: 10.12.2025).
 18. Lipids in dogs and cats nutrition: metabolism, sources and application in practical and therapeutic diets. *HERO*. URL: <https://hero.epa.gov/reference/7209910/> (date of access: 14.08.2025).
 19. Jang E. Best Proteins for Dogs: Fueling Health and Vitality. *The Doggie's Deli*. URL: https://thedoggiesdeli.com/blogs/dogs/proteins-for-dog?srsltid=AfmBOoqbhc7J_GZgskyTZK-xaY3MUzTXk8gSpQtZ3kd-CXNMP3c9r3Mg (date of access: 17.12.2025).
 20. PROTEIN – THE FOUNDATION OF YOUR DOG’S DIET – Bonza.dog. *Bonza.dog*. URL: <https://help.bonza.dog/article/80-protein-foundation-of-dogs-diet-and-nutrition> (date of access: 13.09.2025).
 21. Does My Dog Need a High-Protein Dog Food? | Connolly's RED MILLS. *Connolly's Pet*. URL: <https://www.redmillspet.com/does-my-dog-need-a-high-protein-dog-food/> (date of access: 12.09.2025).
 22. Nurse V. Balancing Essential Minerals for Dogs Key to Canine Nutrition. *Petz Park*. URL: https://petzpark.com.au/blogs/petz-park-blog/balancing-essential-minerals-for-dogs-key-to-canine-nutrition?srsltid=AfmBOoq4lSMZdnPrzmeSID1um8MiDD0v5m_eSchJ-DR2coAvnZKFKMQM (date of access: 10.10.2025).

23. Barroso C., Fonseca A. J. M., Cabrita A. R. J. Vitamins, Minerals and Phytonutrients as Modulators of Canine Immune Function: A Literature Review. *Veterinary Sciences*. 2024. Vol. 11, no. 12. P. 655. URL: <https://doi.org/10.3390/vetsci11120655> (date of access: 10.10.2025).
24. MINERALS FOR DOGS: STRIKING THE BALANCE. *YoDoggo*. URL: <https://yodoggo.com/featured/minerals-for-dogs-striking-the-balance/> (date of access: 10.10.2025).
25. MRCVS D. L. S. M. Dog nutrition: what nutrients, vitamins & minerals do dogs need? | Pooch & Mutt. *Pooch and Mutt | Health food for dogs*. URL: https://www.poochandmutt.co.uk/blogs/nutrition/dog-nutrition-what-nutrients-vitamins-minerals-do-dogs-need?srltid=AfmBOorwRnZkMglrQNiYM4ssmScCyhmnyvnMlX1zqCHkibr2c6G_LQE- (date of access: 12.11.2025).
26. Nutri-Vet. Nutritional Essentials: Comprehensive Vitamin Guide for Canine Health | Nutri-Vet. *Nutri-Vet*. URL: <https://nutri-vet.com/blogs/news/does-my-dog-need-vitamins-dog-vitamins-deep-dive> (date of access: 21.11.2025).
27. Your Guide to Dog Nutrition. *Medivet.UK*. URL: <https://www.medivetgroup.com/pet-care/pet-advice/your-complete-guide-to-dog-nutrition/> (date of access: 20.11.2025).
28. 19 Healthy and Safe Foods You Can Feed Your Dog. *Health and Wellness Credit Card - CareCredit*. URL: <https://www.carecredit.com/well-u/pet-care/healthy-food-for-dogs/> (date of access: 20.11.2025).
29. Собачий сухий корм - розвінчуємо МІФІ про класи харчування разом із ДОГ. *Зоомагазин Dog.com.ua - купити сухий корм для собак і зоотовари в Україні*. URL: https://dog.com.ua/blog/korisna-informatsiia/klas-sobachogo-kormu-vsi-mifi-i-pravda/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 08.08.2025).

30. French Bulldog Feeding Chart: How Much To Feed Your Frenchie Puppy
Nutritional Tips And Care - Canine Journal. *Canine Journal*.
URL: https://www.caninejournal.com/french-bulldog-feeding-chart/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 09.12.2025).